

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Větná skladba v učebnicích češtiny pro zahraniční bohemisty

Sentence composition in Czech textbooks for foreign bohemists

Bakalářská diplomová práce

Autor: Yueer ZHANG

Obor: Czech for Foreigners

Vedoucí práce: Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Olomouc 2024

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma: „Větná skladba v učebnicích češtiny pro zahraniční bohemisty“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne: 22. 4. 2024

Podpis:

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Jindřišce Svobodové, Ph.D., S její podporou a pomocí se mi podařilo tuto práci dokončit. Děkuji všem, kteří mi během studia pomáhali a citově mě podporovali, zejména svým kamarádům.

Obsah

Úvod.....	5
1. Výuka syntaxe češtiny jako cizího jazyka.....	7
2. Předložky	8
2.1 Předložky a jejich použití.....	8
2.2 Klasifikace českých předložek.....	9
3. Spojky.....	13
3.1 Spojky a jejich použití	13
3.2 Klasifikace českých spojek.....	14
4. Vedlejší věty.....	16
4.1 Vedlejší věty a jejich použití.....	16
4.2 Klasifikace českých vedlejších vět.....	17
5. Český slovosled.....	21
6. Principy analýzy.....	23
6.1 Volba materiálu.....	23
6.2 Způsob analýzy.....	24
6.3 Prezentace výsledků analýzy.....	25
7. Analýza.....	26
7.1 Předložky v učebnicích češtiny pro cizince	26
7.1.1 Předložky v Czech it UP 3 Úroveň B1	26
7.1.2 Předložky v Czech it UP 4 Úroveň B2.....	29
7.1.3 Předložky v Communicative Czech (Elementary Czech).....	31
7.1.4 Předložky v Communicative Czech (Intermediate Czech).....	33
7.1.5 Předložky v Česky krok za krokem 1	34
7.1.6 Předložky v Česky krok za krokem 2	38
7.1.7 Posouzení výuky předložek ve výše uvedených učebnicích	41
7.2 Spojky v učebnicích češtiny pro cizince.....	43
7.2.1 Spojky v Czech it UP 3 Úroveň B1.....	43

7.2.2	Spojky v Czech it UP 4 Úroveň B2.....	47
7.2.3	Spojky v Communicative Czech (Elementary Czech)	49
7.2.4	Spojky v Communicative Czech (Intermediate Czech)	49
7.2.5	Spojky v Český krok za krokem 1.....	50
7.2.6	Spojky v Český krok za krokem 2.....	51
7.2.7	Posouzení výuky spojek ve výše uvedených učebnicích	53
7.3	Vedlejší věty v učebnicích češtiny pro cizince.....	54
7.3.1	Vedlejší věty v Czech it UP 3 Úroveň B1.....	54
7.3.2	Vedlejší věty v Czech it UP 4 Úroveň B2.....	54
7.3.3	Vedlejší věty v Communicative Czech (Elementary Czech).....	56
7.3.4	Vedlejší věty v Communicative Czech (Intermediate Czech).....	56
7.3.5	Vedlejší věty v Český krok za krokem 1	57
7.3.6	Vedlejší věty v Český krok za krokem 2.....	57
7.3.7	Posouzení výuky vedlejších vět ve výše uvedených učebnicích.....	59
7.4	Slovosledy v učebnicích češtiny pro cizince	61
7.4.1	Slovosled v Czech it UP 3 Úroveň B1	61
7.4.2	Slovosled v Czech it UP 4 Úroveň B2	61
7.4.3	Slovosled v Communicative Czech (Elementary Czech)	62
7.4.4	Slovosled v Communicative Czech (Intermediate Czech)	62
7.4.5	Slovosled v Český krok za krokem 1	62
7.4.6	Slovosled v Český krok za krokem 2	62
7.4.7	Posouzení výuky slovosledu ve výše uvedených učebnicích.....	63
	Závěr	64
	Anotace.....	65
	Resumé	67
	Seznam použité literatury a internetových zdrojů	68
	Seznam literatury použité pro analýzu.....	70
	Seznam tabulek.....	71

„Ipsa scientia potestas est.“¹

Vědění je moc.

Úvod

Vzdělávání je jedním z nejdůležitějších počinů v lidské společnosti, a to nejen pro růst a rozvoj jednotlivců, ale také pro pokrok a prosperitu společnosti. Význam vzdělání spočívá v rozvoji lidských schopností a vlastností, pomáhá lidem poznávat sebe sama, poznávat svět a učit se myslet, učit se a tvořit, a tak realizovat osobní hodnoty a společenský pokrok.

Učení se cizímu jazyku je jednou z priorit zahraničního vzdělávání a v jazykovém vzdělávání je důležité dokázat se cizím jazykem domluvit. Učení se cizímu jazyku vyžaduje komunikaci, komunikace se realizuje ve větách a jejich strukturu řídí jejich větná skladba.

V textu budeme analyzovat, jak je syntax prezentována při výuce zahraničních studentů a jak se studenti při používání učebnic češtiny jako cizího jazyka seznamují s českou skladbou. Náš výzkum se zaměří na analýzu těchto učebnic: Czech it UP 3 Úroveň B1, Czech it UP 4 Úroveň B2, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2. V těchto šesti učebnicích češtiny pro cizince budeme sledovat vzdělávací obsah české syntaxe, který zahrnuje mimo jiné výuku předložek, spojek, vedlejších vět a slovosledu.

V teoretické části se seznámíme se základními pojmy a klasifikací předložek, spojek a vedlejších vět v českém jazyce. V analytické části představíme obsah učebnic se zaměřením na problematiku syntaxe a analyzujeme je z pohledu uživatele vzhledem

¹ Bacon Meditationes Sacrae (1597)

k přiměřenosti obsahu v době jejich používání a úrovně porozumění v době učení. Teoretickou část poznatků využijeme také k porovnání adekvátnosti učiva v učebnici.

Porovnáme pedagogický obsah vybraných učebnic syntaxe češtiny jako cizího jazyka a následně je zhodnotíme z pohledu uživatelů.

1. Výuka syntaxe češtiny jako cizího jazyka

Jazyk je důležitým nástrojem lidské komunikace a díky výuce syntaxe mohou žáci hlouběji porozumět skladbě vět a pravidlům jejich používání, aby mohli přesněji, plynuleji a názorněji vyjadřovat své myšlenky. Když se například seznámí s různými typy vět a osvojí si pravidla pro jejich užívání, rozšíří si jazykové dovednosti a mohou lépe vyjadřovat své myšlenky a pocity a také lépe komunikovat s ostatními.

Syntax jako jazykovědná disciplína popisuje pravidla a procesy v jazyce, podle kterých se řídí struktura věty, a určují, jak se složky věty, jako jsou slova, syntagmata a fráze, skládají do svých nadřazených složek, až vytvoří větu.² Syntax neboli skladba je lingvistická disciplína, jež zkoumá vzájemné vztahy mezi znaky (např. vztahy mezi slovy ve větě (mj. větnými členy), správným tvořením větných konstrukcí a slovosledem, také ale gramatickými kategoriemi užitými ve větě).³

Díky výuce syntaxe mohou žáci nejen zvládnout různé typy vět, ale také postupně zvyšovat svou jazykovou flexibilitu v interakci, například v ústním a písemném projevu, pružně je používat, vyhnout se fádnosti a nezajímavosti a zvýšit živost a působivost jazyka. Studenti se také stanou sebevědomějšími, mají plynulejší projev a snáze se vyjadřují v každodenní komunikaci.

Závěrem lze říci, že cílem výuky syntaxe je pomoci studentům lépe pochopit strukturu věty, osvojit si různé větné vzorce, posílit jejich jazykové dovednosti a zároveň zlepšit jejich vyjadřovací schopnosti.

² CHOMSKY, Noam. *Syntactic Structures*. Walter de Gruyter. New York, 2002.

³ NOVOTNÁ, Alena. *Výuka syntaxe českého jazyka na měšťanských školách v letech 1918-1939*, 2012 [cit. 2023-10-05]. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost. Vedoucí práce Martina Šmejkalová.

2. Předložky

2.1 Předložky a jejich použití

Předložky se často objevují v českých větách, kde mohou zpřesnit nebo dokonce změnit význam slovního spojení (sešit je ve stole, sešit je na stole), až díky nim má spojení úplný význam. Například ve spojení „jablko je v koši“ se používá předložka v k propojení dvou substantiv „jablko“ a „koš“.

Rozdíl mezi předložkami a spojkami je v tom, že předložky obvykle nespojují věty nebo slova, ale vyjadřují hlavně vztah mezi substantivy a slovesy nebo jinými substantivy. To je velmi podobné anglickým předložkám. Anglické předložky označují vztah mezi substantivy, zájmeny a jinými slovy ve větě a nelze je použít jako samostatné komponenty věty.

Z neohebných slovních druhů je jim věnována největší pozornost, a to právě s ohledem na jejich funkci a na provázanost s ohebnými slovními druhy. Pro výuku češtiny jako cizího/druhého jazyka je důležité, že se předložky pojí s konkrétními pády a že se podílejí na vytváření předložkových vazeb slov jiných slovních druhů. Podstatná jména, přídavná jména (příp. příslovce) a slovesa mohou vyžadovat v rámci své valence doplnění konkrétní předložkou a objektem v konkrétním pádu.⁴

Předložka obvykle stojí u podstatného jména, zájmena nebo jiného slovního druhu jako součást věty, fráze nebo klauzule a naznačuje vztah s jinými složkami. V angličtině se obecně používají předložky před substantivy nebo zájmeny k označení vztahu mezi slovem a jinými složkami věty.

Do výuky cizího jazyka je důležité zařadit také systém předložek. „Předložky (prepozice) patří k neohebným a významově nesamostatným (synsémantickým) slovním druhům. Vyjadřují povahu vztahu mezi jménem a slovesem (myslet na domov), mezi jmény navzájem (myšlenka na domov) nebo tvoří spolu se jménem, s nímž se pojí,

⁴ HRADILOVÁ Darina, KOPEČKOVÁ Michaela a SVOBODOVÁ Jindřiška. Didaktika češtiny, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023, s. 68.

prostředek vyjádření různých okolností.“⁵

2.2 Klasifikace českých předložek

V češtině jsou předložky rozděleny na primární a sekundární, všechny vybrané české gramatiky předložky rozdělují podle toho, zda se jedná původní a nepůvodní formy. (Primární předložky nemohou nikdy nahradit jiný slovní druh. Jsou buď jednoslabičné, jako třeba *k* nebo více slabičné, například *před*. Sekundární předložky mohou za určitých okolností fungovat jako jiný slovní druh. Například ve větě: „Zásluhou Petra, jsme zvítězili,“ vznikla předložka z podstatného jména.)

Způsob použití předložek v češtině se zároveň řídí odlišnou gramatikou použitou ve větě (konkrétně, s kterým pádem se pojí), v níž se nacházejí, a různé předložky mají při použití odlišný význam. Pro zahraniční studenty je obtížné flexibilně měnit používání předložek podle různých okolností užití, zejména tehdy, pokud stejná předložka vyjadřuje různé významy v různých gramatických situacích.

Například předložka „v (e)“ ve 4. pádě (v akuzativu) a předložka „v (e)“ v 6. pádě (v lokativu) se liší. V akuzativu se předložka „v (e)“ používá ve spojení s časem, například: v pondělí. V lokativu je předložka „v (e)“ připojena k názvu místa, například: v Praze. Ale v lokativu bude také užita s časovým významem, například v noci. Je vidět, že stejná předložka má různé možnosti použití.

Předložky vlastní jsou slova, která jsou jen předložkami a sama o sobě nejsou nositeli významu, často je nutné k nim kvůli výslovnosti přidat „e“ tehdy, pokud je předložka složená pouze ze souhlásek.

Frekventované předložky jsou: bez(e), pod(e), do, při, k (ke, ku), mezi, za, nad(e), v(e), o, proti, ob, od(e), po, pro, před(e), přes(e), s(e), podle, u, z(e), na.

⁵ KARLÍK Petr, PLESKALOVÁ Jana a NEKULA Marek. Encyklopedický slovník češtiny, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 349.

Podle spojení s pádem lze tyto předložky klasifikovat takto:

Tabulka 1: Klasifikace českých předložek

Pád	Předložka	Angličtina	Příklad věty
Nominativ (1. pád)	Předložky se v češtině u nominativu nepoužívají.		
Genitiv (2. pád)	Bez	Without	Bez slovníku to nemůžu napsat.
	Blízko	Close to	Velký park je blízko vašeho bytu.
	Do	To	Jdu do školky
		Till	Spala jsem do rána.
	Nedaleko	Not far from	Škola je nedaleko kina.
	Od	From	Jdu od školy.
	U	At	Sejdeme se u kina.
		By	Potkali jsme se u obchodního domu.
	Vedle	Next to	Vedle parku je obchodní centrum.
Z	From, out of	Jdou ze školy.	
Dativ (3. pád)	K	To, toward	Jdu k lékaři.
	Proti, naproti	Opposite to	Škola je proti bance.
	Proti	Against	Hana byla proti Petře.
Akuzativ (4. pád)	Pro	For	Šel pro pivo
	Mimo	In addition	všichni mimo tebe, mimo terč, mimo provoz
	Přes	Through, across,	Obchod je přes ulici.

		above	
	O	starat se o (Předložka „o“ se zde používá jako pevná kolokace slovesa.)	
	Po	Afterwards; along	Byl po kolena ve vodě.
	V	At	Přišel ve tři hodiny.
	Na	At	Zapomněl na lekci češtiny.
	Nad(e)	On the top of	pověsit nade dveře
	Před	In front of	před dům
	Pod(e)	Under	hodit pod stůl
	Mezi	In the middle, between	umístit mezi okna
	Za	za 10 korun (Předložka „za“ se často používá k označení hodnoty a výdajů.)	
Vokál (5. pád)	Předložky se v češtině ve vokálu nepoužívají.		
Lokál (6. pád)	O	About	mluvíme o tom.
	Na	On, at, in	na stole je kniha.
	V	In, by, at	v Praze
	Po	After	po večeři
	Při	During	při obědě
Instrumentál (7. pád)	S	With	Jsem s kamarádkou.
	Mezi	Between, among	Mezi Petrou a Karolínou je jeden muž, který nedorozumí.
	Za	Behind	Za obchodním centrem je velké

			parkoviště.
	Před	In front of	Před školou stojí autobus.
	Nad	Above	Lampa visí nad skříní. ⁶

Zdrojem tabulkového třídění českých předložek podle gramatiky je:

Roubalová Eva, Učíme se česky, Karolinum, 2. vydání, Praha, 2005.

⁶ ROUBALOVÁ Eva, Učíme se česky, Karolinum, 2. vydání, Praha, 2005.

3. Spojky

3.1 Spojky a jejich použití

Ve výstavbě textů je třeba vyjádřit významové vztahy, mezi větami na stejné úrovni se tyto vztahy vyjadřují pomocí parataktických spojek.⁷ To znamená, že v české syntaxi je spojka důležitou součástí věty. Konjunkce slouží ke spojování větných členů ve větě a vět v souvětí.⁸ Úlohou spojek je spojování slov a vět, patří mezi neohebné slovní druhy, svůj tvar tedy ve výpovědi nezmění. Například: „Chcete jahodu, nebo jablko?“ Dvě podstatná jména jahoda a jablko se mění podle své funkce ve výpovědi (objekt v akuzativu). „Nebo“ jako spojka se v této otázce nemění.

Ve srovnání s čínštinou a angličtinou je použití spojek v českém jazyce komplikovanější a existuje širší repertoár těchto výrazů. Spojkám a spojovacím výrazům je nutno věnovat pozornost v souvislosti s konstrukcí věty a se správným slovosledem.⁹ Existuje mnoho důvodů, proč je užití spojek v češtině složitější, komplikovaná jsou také pravidla pro užití čárky, která jsou v češtině poměrně striktní.

Struktura vět a vztahy mezi hlavními a podřízenými klauzulemi určuje použití čárky. Často jsou čárky umístěny právě před spojkami, použití různých spojek je navíc odlišné, i když jsou homonymní. Například spojky „i“ a spojka „a“ obě vyjadřují poměr slučovací. Je však třeba je použít v různém kontextu. Při použití spojek „a“ je důležitost obou spojovaných výrazů podobná, ale při použití spojek „i“ význam obou referentů není stejný, předmět, který stojí za spojkou „i“, bude důležitější.

V českých větách jsou mluvčí zvyklí dávat důležité věci na konec věty. To souvisí s českým slovosledem a aktuálním členěním. Takže pro zahraniční studenty

⁷ HRADILOVÁ Darina, KOPEČKOVÁ Michaela a SVOBODOVÁ Jindřiška. Didaktika češtiny, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. s. 88.

⁸ HRADILOVÁ Darina, KOPEČKOVÁ Michaela a SVOBODOVÁ Jindřiška. Didaktika češtiny, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. s. 69.

⁹ HRADILOVÁ Darina, KOPEČKOVÁ Michaela a SVOBODOVÁ Jindřiška. Didaktika češtiny, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. s. 69.

není pochopení významu českých spojky příliš obtížné. Důležité je že, zahraniční studenti se musí učit a pochopit, jak používat každou spojku a v jakém kontextu. Zahraniční studenti mohou tyto znalosti využít při produkci vlastních textů.

3.2 Klasifikace českých spojek

Spojky se mohou dále klasifikovat a podle různých funkcí a kontextu použití lze spojky rozdělit do dvou kategorií: spojky souřadící a spojky podřadící.

Klasifikace spojky v českém jazyce je v tomto ohledu podobná angličtině. V angličtině jsou spojky rozděleny na podřadící spojky (subordinating conjunction) a koordinační neboli souřadící spojky (coordinating conjunction).

Spojky souřadící spojují větné členy nebo věty, které mají stejnou platnost (dvě slova, která jsou spojena, mají stejnou funkci ve větě, jedná se o dva stejné větné členy, které jsou na stejné úrovni).

Spojky souřadící můžeme rozdělit do šesti skupin podle toho, jaký významový vztah mezi větami nebo větnými členy vyjadřují:

Tabulka 2: Klasifikace českých spojek 1

Poměr slučovací	Věty nebo slova se připojují k sobě jako rovnocenné.
Poměr odporovací	Druhá věta nebo slovo vyjadřuje skutečnost, která je v rozporu se skutečností ve větě první.
Poměr vylučovací	Mezi větami nebo slovy spojenými vylučovací spojkou je disjunktivní vztah, platí jedna z alternativ.
Poměr důvodový	Vyjadřuje se vysvětlení.
Poměr důsledkový	Vyjadřuje se následek, konsekvence.
Poměr stupňovací	Vyjadřuje se gradační vztah. ¹⁰

¹⁰ <https://www.pravopisne.cz/2012/02/pravidla-spojky/> [cit. 2024-03-05]

Podřadicí spojka je typ spojky, která se používá pro vyjádření vztahu závislosti. Rozlišují se podle významu samotné spojky. V českých učebnicích pro cizince lze běžně používané spojky klasifikovat podle logických a jiných vztahů:

Tabulka 3: Klasifikace českých spojek 2

Příčinný	protože, že, poněvadž, jelikož
Účelový	aby
Účinkový	tak – že, až, takže
Podmínkový	jestliže, -li, kdyby, když
Přípustkový	ač, ačkoliv, třeba, třebaže, přestože, i když
Časový	když, jakmile, zatímco, až, sotva
Způsobový	tím – že, jako by, jako kdyby, tak – že
Prostředkový	tím, že
Výjimkový	leđa (že) ¹¹

¹¹ <https://www.pravopisne.cz/2012/02/pravidla-spojky/> [cit. 2024-03-05]

4. Vedlejší věty

4.1 Vedlejší věty a jejich použití

Věta je základní syntaktickou jednotkou pro vyjádření výpovědi. Větu chápeme jednak jako útvar textový, tak se s ní setkáváme při percepci textu, a jednak z hlediska její struktury jako model komunikační jednotky.

Věta je jednotkou gramatického systému jazyka, jejíž primární funkcí je fungovat v komunikaci jako samostatná výpověď. Ne všechny věty však mohou plnit funkci samostatné výpovědi, některé věty plní funkce větných členů. Jde o věty vedlejší, které jsou součástí vět složených. Věta musí mít určitou formu, jedná se o obvyklou strukturu, která je chápána jako abstrakce, jako větné schéma.

Věta složená (tradičně označovaná jako souvětí podřadné) je věta, do jejíž struktury je zapojena další věta nebo věty ve funkci větného členu. Některá pozice v ní (nebo více pozic) je obsazena nikoli slovem, nýbrž zase větou. Ve složené větě nejde tedy o vztahy mezivětné, nýbrž o vztahy, do nichž vstupují na jedné straně slova ve funkci výrazů řídicích, na druhé straně věta nebo věty ve funkci výrazů (zpravidla) podřízených.¹²

Formálně syntaktické vztahy mezi řídicím slovem a větou ve větě složené se však od formálně syntaktických vztahů závislosti mezi slovy ve větě jednoduché liší.¹³

Věta vedlejší je v češtině syntaktická struktura, která je součástí souvětí. Větu vedlejší je třeba do tohoto souvětí nějak začlenit, aby ve větě plnila stejnou funkci jako větný člen, obvykle je připojena spojkou, vztažným zájmenem nebo vztažným příslovcem, a věta vedlejší může ve větě řídicí zastupovat podmět, předmět, atribut, adverbiale nebo doplněk, případně jmennou část přísudku verbo-nominálního.

¹² ČECHOVÁ, Marie, DOKULIL Miloš, HLAVSA Zdeněk, HRBÁČEK Josef a HRUŠKOVÁ Zdeňka. Čeština – řeč a jazyk. SPN – pedagogické nakladatelství, a. s. 3., rozšířené a upraven. Praha, 2011, s. 305.

¹³ ČECHOVÁ, Marie, DOKULIL Miloš, HLAVSA Zdeněk, HRBÁČEK Josef a HRUŠKOVÁ Zdeňka. Čeština – řeč a jazyk. SPN – pedagogické nakladatelství, a. s. 3., rozšířené a upraven. Praha, 2011, s. 306.

Příkladem může být jednoduchá věta: „Nemocní lidé sem často nechodí,“ jako souvětí by vypadala takto: „Kdo je nemocný, často sem nechodí.“

Ve struktuře složené věty lze rozlišit dva druhy protikladu mezi větami: 1. věta hlavní – věta vedlejší; 2. věta řídicí – věta závislá.

Věta hlavní je věta, která není součástí struktury jiné věty, naopak sama obsahuje syntaktickou pozici (nebo více pozic), která může být obsazena větou vedlejší. Věta vedlejší je věta, která je začleněna do struktury jiné věty jako její větný člen. Proto se vedlejší věty dělí stejně jako větné členy na věty podmětné, přísudkové, předmětné, příslovečné, přívlastkové a doplňkové.¹⁴

Souvětná struktura je podobná v angličtině, vedlejší věty jsou i zde významnou součástí souvětí, ani zde nemohou stát samostatně.

Vedlejší věty jsou obvykle uvozeny specifickými spojky a dalšími konektory (v angličtině např. *that, who, whom, when, why, where, how, whether, which* atd.). Úlohu a postavení vedlejších vět ve souvětí lze určit podle slova nebo slovního spojení, které modifikují. Například atributy se používají k modifikaci a bližšímu určení podstatných jmen nebo zájmen, zatímco příslovečná určení se používají k modifikaci sloves, přídavných jmen nebo jiných příslovcí.

4.2 Klasifikace českých vedlejších vět

Věta vedlejší závisí na jiné větě, ale může být řídicí pro jinou větu vedlejší: „Řekl mi, abych tam nechodil, protože by to mohlo být nebezpečné.“ Proto se pro řídicí věty někdy také užívá označení maticové věty. Způsob, jakým je věta podřízená připojena k řídicí větě, určuje jejich vztah.

Vedlejší věty se dělí podle toho, kterou nečlenskou funkci věta plní ve struktuře

¹⁴ ČECHOVÁ, Marie, DOKULIL Miloš, HLAVSA Zdeněk, HRBÁČEK Josef a HRUŠKOVÁ Zdeňka. Čeština – řeč a jazyk. SPN – pedagogické nakladatelství, a. s. 3., rozšířené a upraven. Praha, 2011, s. 307.

svých nadřazených vět, na věty podmětne, přísudkové, předmětne, příslovečné, doplňkové a přívlastkové.

V češtině se typy klauzulí také kategorizují a každý typ klauzule se pojí s obvyklým spojovacím výrazem.

Tabulka 4: Klasifikace českých vedlejších vět 1

Vedlejší věta podmětne	K větě řídicí je podmětne vedlejší věta nejčastěji připojena spojovacími výrazy, kdo nebo co. Použit můžeme i jiné spojovací prostředky. ¹⁵
Vedlejší věta přísudková	Vedlejší věta přísudková je větou realizací jmenné (neslovesné) části sponově-jmenného přísudku v řídicí větě. V řídicí větě zůstává pouze spona, jmenná část po sponě je vyjádřena vedlejší větou: „Karel byl, jako by ho z vody vytáhli.“
Vedlejší věta předmětne	Vedlejší věta předmětne vyjadřuje předmět větě řídicí. Z hlediska obsahového lze rozlišit předmětne větě obsahové (vyjadřují obsah výrazu ve větě řídicí, který rozvíjejí: jde zpravidla o slovesa předmětová, která potřebují doplnění svého obsahu: „Představoval jsem si, jak ta liška běhá lesem.“) a větě neobsahové (vyjadřují nějakou předmětne, vnější objekt děje: „Nevěř tomu, kdo ti lichotí, Nehas, co tě nepálí“).
Vedlejší věta přívlastková	Vedlejší věta přívlastková plní funkci přívlastku nějakého podstatného jména nebo substantivního zájmena ve větě řídicí: „Sedl si na jedinou rozvrzanou židli, která tu v koutě stála.“
Vedlejší věta doplňková	Vedlejší větě doplňkové se vztahují k předmětu v řídicí

¹⁵ <https://www.pravopisne.cz/2018/04/pravidla-vedlejsi-veta-podmetna/> [cit. 2024-03-06]

	věte a stávají po slovesech smyslového vnímání nebo po slovesech, která smyslové vnímání implikují, a bývají uvozeny nejčastěji spojkou jak: „Viděl ženu, jak vystupuje z vlaku.“
Vedlejší věta příslovečná	Vedlejší věta příslovečná vyjadřuje příslovečné určení věty řídicí. Vedlejší věty příslovečné se rozdělují podobně jako příslovečná určení podle významu a v rámci jednotlivých významových druhů pak podle způsobu závislosti.

Tabulka 5: Klasifikace českých vedlejších vět 2

Vedlejší věta příslovečná	Věta časová	Mají funkci příslovečného určení času. Vyjadřují a) časové určení (zařazení) děje věty řídicí: „Když vydechl svou duši, rozběhli se služebníci po hradních jizbách;“ b) trvání děje věty řídicí: „Dokud přselo, seděli jsme v hostinci.“
	Věta místní	Vyjadřují příslovečné určení místa ve větě řídicí. Jsou pouze vztažné: „Našel ho tam, kde sedával obvykle.“
	Věta způsobová	a) Vlastní způsob: vyjadřují kvalitativní určení významu slovesa řídicí věty: „Pracoval, jak nejlépe dovedl;“ b) Srovnání: vyjadřují způsob srovnáváním ve smyslu podobnosti nebo shody (spojka jako): „Byl unaven, jako by celý den těžce pracoval.“
	Věta měrová	Jsou kvantitativním určením (určením míry nebo intenzity) děje nebo vlastnosti ve větě nadřazené. Vyjádření je přímé: „Utíkala domů, co měla dechu.“
	Věta	Vyjadřují příčinu toho, co je uvedeno ve větě

příčinná	nadřazené. Příčina je jev, který nutně způsobuje jiný jev: „Dovnitř napršelo, protože nechal otevřené okno.“
Věta účinková	Vyjadřují následek/důsledek a) velké míry děje nebo vlastnosti, b) dostatečné míry, c) nedostatečné míry. „Venku foukal takový vítr, až padaly stromy.“
Věta podmínková	Vyjadřují podmínku, za které se uskuteční to, co je obsaženo ve větě řídicí: „Do školy půjde, pokud bude zdravý.“
Věta přípustková	Vyjadřují okolnost nepříznivou ději nadřazené věty, který se však přesto uskuteční nebo který přesto platí: „U zkoušky uspěl, přestože se téměř nepřipravoval.“

Zdrojem tabulkového třídění českých předložek podle gramatiky je:

ČECHOVÁ, Marie, Miloš DOKULIL, Zdeněk HLAVSA, Josef HRBÁČEK a Zdeňka HRUŠKOVÁ. Čeština – řeč a jazyk, Praha, 2011, s.314.

5. Český slovosled

Slovosled je pořadí slov ve frázi nebo větě. V čínštině je slovosled hlavním gramatickým prvkem. Změny v pořadí slov mohou způsobit, že celá věta nebo slovní spojení budou mít jiný význam.¹⁶

Na rozdíl od čínštiny český slovosled není ustálený a nelze jej libovolně měnit, ale používá se podle smyslu a funkce výpovědi.¹⁷ Český slovosled je třeba měnit podle záměru, který mluvčí vyjadřuje, a díky slovosledu je výpověď plynulá a souvislejší. Český slovosled umožňuje různé postavení větných členů podle toho, jestli představují známou nebo novou informaci. Studenti mají často tendenci postupovat mechanicky a substantivum na první pozici ve větě automaticky považovat za subjekt.¹⁸

Vztah mezi aktuálním členěním a slovosledem je vztahem mezi funkcí, jíž výpověď nabývá v průběhu sdělovacího procesu, a jejím základním výrazovým prostředkem.¹⁹

Správný slovosled pomáhá posluchači lépe pochopit záměr autora věty. Nejnovější informace by měly být na konci výpovědi a informace, které již známe, se umístí na její začátek. V české větě může být vyjádřen podmět, ale není to nutné.

Častým typem slovosledu je: podmět – (subjekt) – přísudek (predikát) – předmět (objekt).²⁰ Například: Já mám auto. „Já“ je podmět – (subjekt). „Mám“ je přísudek (predikát). „Auto“ je předmět (objekt).

Některá slova se však v češtině používají tak, že jejich slovosled je ve větě

¹⁶ 吕叔湘, 丁声树, 《现代汉语词典》已修订至《现代汉语词典 (第7版)》2021年11月.

¹⁷ ČECHOVÁ, Marie, DOKULIL Miloš, HLAVSA Zdeněk, HRBÁČEK Josef a HRUŠKOVÁ Zdeňka. Čeština – řeč a jazyk. SPN – pedagogické nakladatelství, a. s. 3., rozšířené a upraven. Praha, 2011, s. 320.

¹⁸ HRADILOVÁ Darina, KOPEČKOVÁ Michaela a SVOBODOVÁ Jindřiška. Didaktika češtiny, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. s. 64.

¹⁹ PRAVDOVÁ Markéta, SVOBODOVÁ Ivana. Akademická příručka českého jazyka, 2, rozšířené vydání. 2019

²⁰ <https://www.pravopisne.cz/2012/02/pravidla-slovosled-v-ceske-vete/> [cit. 2024-04-05]

pevně daný. Pozice, ve které se tato slova objevují, je často druhá ve větě. Například v češtině mají slova „se“ a „si“ ve větě pevnou pozici. Výrazy se, si (bez ohledu na to, zda je nazýváme osobními zvrtnými zájmeny, či volnými morfémy) se pojí se slovesy. Mohou být součástí sloves pouze zvrtných (tzv. reflexiv tantum): smát se, narodit se, divit se, umínit si, stěžovat si apod., můžeme jejich prostřednictvím měnit nezvrtná slovesa ve zvrtná: umyl (někoho/něco) × umyl se, koupil (někomu něco) × koupil si (něco), pozdravili (někoho) × pozdravili se, nenáviděli (někoho) × nenáviděli se, držela matku za ruku × držela se matky za ruku. Pomocí se tvoříme také tzv. zvrtné pasivum: dům se opravuje, dárky se rozdaly dětem apod.²¹

Na druhé pozici mohou být ještě jiná krátká slova, například tvary slovesa „být“ v minulém čase a v podmiňovacím způsobu (kondicionálu), a také osobní zájmena, slovíčko „tam“ apod.

²¹ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=580> [cit. 2024-04-23]

6. Principy analýzy

6.1 Volba materiálu

Abychom mohli sledovat, kolik prostoru se věnuje výuce syntaxe v učebnicích češtiny pro cizince, vybrali jsme si šest učebnic ve třech řadách učebnic pro odlišné jazykové úrovně. Rozhodli jsme se analyzovat odpovídající lekce v těchto učebnicích:

1. Czech it UP 3 Úroveň B1 Darina Hradilová, Božena Bednaříková, Michal Čermák, Markéta Dosoudilová, Michaela Kopečková, Jana Mášová, Jindřiška Svobodová, 2021.

2. Czech it UP 4 Úroveň B2 Darina Hradilová, Božena Bednaříková, Michal Čermák, Markéta Dosoudilová, Michaela Kopečková, Jana Mašová, Jindřiška Svobodová, 2021, 2021.

Tuto řadu učebnic (Czech it UP 3 Úroveň B1 a Czech it UP 4 Úroveň B2) jsme zvolili proto, že jako dvě učebnice z jedné řady je lze obsahově doplňovat a porovnávat. Skutečnost, že vymezují úroveň a obsah učebnic podle úrovně vyučovaných znalostí o českém jazyce, nám umožňuje snadněji pochopit a analyzovat, zda je obsah vyučovaný v učebnicích použitelný pro zahraniční studenty na této úrovni českého jazyka. Učebnice z téže řady vznikly na základě aktuálních potřeb a plánů jazykového vzdělávání cizinců v češtině, sledují společný evropský referenční rámec pro jazykové kompetence. Jelikož se jedná o učebnice psané pro zahraniční studenty, můžeme je lépe analyzovat z hlediska výukových metod a obsahu.

3. Communicative Czech (Elementary Czech), Ivana Rešková a Magdalena Pintarová. 2005.

4. Communicative Czech (Intermediate Czech), Ivana Rešková a Magdalena Pintarová. 2006.

Obě učebnice (Communicative Czech (Elementary Czech) a Communicative Czech (Intermediate Czech)) byly vybrány jednak proto, že patří do stejné řady učebnic

a obsahově se doplňují. Jednak proto, že díky dřívějšímu vydání učebnic ve srovnání s ostatními dvěma řadami je možné komplexněji sledovat změny v obsahu českých učebnic pro cizince, a to jak dříve, tak nyní.

5. Česky krok za krokem 1 Text Lída Holá, 2016.

6. Česky krok za krokem 2 Text Lída Holá, 2018, Text Pavla Bořilová, 2018.

Řada Česky krok za krokem, stejně jako řada Czech it UP, je rozdělena do různých úrovní učebnic podle stupně obtížnosti znalostí českého jazyka v učebnici, učebnice této řady (Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2) jsou bohaté na pedagogický obsah týkající se české gramatiky a syntaxe, což může poskytnout dobrý materiál pro naše analýzy a hodnocení, stejně jako srovnání a kontrasty s pedagogickými částmi některých jiných učebnic češtiny pro cizince.

V naší analýze se budeme zabývat výukou předložek, spojek a vedlejších vět v učebnicích češtiny pro cizince, okrajově také výukou slovosledu.

6.2 Způsob analýzy

Ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince budeme sledovat obsah a výklad jevů, které souvisí s výukou syntaxe. Budeme analyzovat a hodnotit obsah těchto učebnic z pohledu jejich uživatelů. Porovnáme, co se učí v učebnicích, které jsme si vybrali, a posoudíme přiměřenost výuky. Dále na základě výsledků hodnocení navrhneme doporučení (z hlediska uživatele) pro výuku syntaxe v těchto učebnicích. V analyzovaném obsahu se citace z původní učebnice zobrazí v textovém poli.

Při analýze pedagogických částí těchto učebnic je budeme hodnotit a analyzovat z hlediska jejich využití žáky, jejich využití učiteli a bohatosti obsahu pedagogických částí. Při analýze těchto šesti učebnic českého jazyka pro cizince uvedeme v rozboru některé aktuální obsahy pedagogických částí učebnic pro lepší pochopení, analýzu a hodnocení.

6.3 Prezentace výsledků analýzy

Po analýze jednotlivých výukových částí šesti učebnic si ukážeme silné a slabé stránky (budeme vycházet z hlediska uživatele) každé učebnice, pokud jde o výuku této části.

Při provádění analýzy jsme analyzovali šest učebnic češtiny pro cizince ze tří různých řad, abychom zjistili rozdíly v obsahu a způsobu výuky syntaktické části učiva v každé učebnici.

7. Analýza

7.1 Předložky v učebnicích češtiny pro cizince

V různých učebnicích je výuka předložek odlišná, jejich zařazení souvisí s pojetím a výkladem gramatiky pro zahraniční bohemisty.

7.1.1 Předložky v Czech it UP 3 Úroveň B1

V učebnici Czech it UP B1 autoři rozložili výuku předložek do čtyř lekcí. Nejvíce zmiňované předložky v této knize patří do akuzativu (4. pád), dativu (3. pád), lokálu (6. pád) a instrumentálu (7. pád).

Lekce třetí je věnována použití předložek v akuzativu (4. pád) a lokálu (6. pád).

Lekce pátá se týká dativu (3. pád) a předložek.

Lekce šestá je doplněním a podrobným vysvětlením první části.

Lekce sedmá se zabývá použitím předložek v instrumentálu (7. pád).

V lekci třetí autoři vysvětlují předložky a zároveň seznamují studenty s akuzativem (4. pád) a lokálem (6. pád). Autoři této učebnice vybrali nejreprezentativnější část českých předložek, s nimiž se zahraniční bohemisté setkávají nejčastěji, tomu odpovídá také výklad související gramatiky akuzativu (4. pád) a lokálu (6. pád).

Gramatika 2

Akuzativ a lokál singuláru

Ačkoliv se tyto dva pády odlišují formálně (např. v koncovkách substantiv, adjektiv atd.) i funkčně (akuzativ plní ve větě roli objektu, zatímco lokál má spíše funkci adverbialní), mají tyto dva pády i společné vlastnosti a také je lze použít v kombinaci se stejnými prepozicemi.

1) Společné vlastnosti

a) Vyjádření lokality

Při vyjádření místa se s oběma pády shodně užívá prepozice na, konkrétně ve spojení s institucemi (na poštu / na poště), událostmi, popř. akcemi (na koncert/ na koncertě) a ostrovními státy nebo ostrovy (na Island / na Islandu). S akuzativem se pak prepozice na pojí tehdy, když se jedná o dynamický pohyb (otázka Kam?), s lokálem tehdy, když jde o statickou pozici (otázka Kde?).²²

Autoři začínají tuto lekci tím, že některé předložky jsou v češtině shodné v akuzativu (4. pád) a lokálu (6. pád).

Pro akuzativ a lokativ existuje mnoho předložek, které se používají, tyto předložky jsou frekventované v každodenní komunikaci.

Učebnice používá kladení otázek „KAM“ a „KDE“ k tomu, aby studenti museli používat dvě různé předložky ve dvou různých situacích a pochopili dynamický a statický kontext.

b) Vyjádření času

Při vyjadřování času již dochází u obou pádů k odlišnostem, zejména v užití prepozic. Společnými prepozicemi pro oba pády jsou v, na a o. V kombinaci s akuzativem užíváme v pro vyjádření času, konkrétně hodin a dní, popř. části dne, s lokálem se užívá s výjimkou částí dne pro delší časové úseky, tj. měsíce, roční období, roky. Prepozice na se používá ve spojení se slovem víkend, dále s ročními obdobími (pozor: jen na jaře a na podzim!) a se jmény svátků (na Vánoce pojedeme na hory). Prepozice o se používá s lokálem a v časovém významu se obvykle spojuje s volným časem (o víkendu, o Velikonocích, o prázdninách, o přestávce).

Pozn. Časové údaje lze vyjadřovat i bez prepozice, jen pomocí akuzativu, např. Nespal celou noc. Zavolám ti tuto středu. Příští týden jedeme na dovolenou.²³

V třetí lekci autoři také podrobně vysvětlují předložky, které lze použít společně v akuzativu (4. pád) a lokálu (6. pád).

²² HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 38.

²³ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 38.

Tato vysvětlení se týkají především různých časů. Pro časový význam jsou nejběžnější předložky „na“, „v“ a „o“, pro zahraniční studenty je obtížné naučit se správně užívat tyto předložky. Protože v angličtině existují pevně dané předložky, zatímco např. v čínštině se používají pouze dvě konkrétní předložky, pokud se vyjadřuje čas. Takže když se učí češtinu, zahraniční studenti často zaměňují tyto předložky: „na“, „v“, „o“. Například na podzim a na jaře se v obou kolokacích používá předložka „na“, ale jejich gramatika je jiná. Na jaře se pojí s lokálem (6. pád) a na podzim se pojí s akuzativem (4. pád).

V sekci výkladu v této učebnici pro zahraniční studenty jsou užity také tabulky, které naznačují použití předložek a okolnosti jejich užití. V tabulce je uvedeno úplné využití předložek vzhledem k různým denním a ročním dobám.

Studenti si musí zapamatovat způsob užití, a protože tyto předložky často dělají zahraničním studentům problém, je výklad v učebnici doplněn o řadu cvičení v cvičebnici Czech it UP, která pomáhají studentům zapamatovat si správné užití.

Bez pomoci učitele se studenti mohou spolehnout na obsah učebnic, díky nim mohou plně pochopit rozdíly v použití akuzativu a lokativu předložky.

V páté lekci knihy, na straně 66 v gramatické části, autoři studentům vysvětlují užití dativu (3. pád) a předložky v dativu (3. pád). Při výuce dativu (3. pád) se také vysvětluje použití předložek se třetím pádem: „k“, „díky“, „kvůli“, „naproti“, „proti“, „vůči“. Součástí učebnice sice není obsáhlý výklad k předložkové části, ale ve cvičebnici je řada cvičení k předložkám. Když učitelé používají tuto učebnici, musí přidat svůj vlastní výklad, aby usnadnili vysvětlení studentům při zvládnutí této části gramatiky.

V šesté lekci se doplňuje a vysvětluje to, co bylo uvedeno v třetí lekci, tedy různé předložky používané v šestém a čtvrtém pádu při konfrontaci s různými časy. Avšak ve srovnání s výkladem v třetí lekci o tom, jak používat předložky, když jsou spojeny s vyjádřením významu místa, má tato lekce více informací o tom, jak používat české předložky s akuzativem (4. pád) a lokálem (6. pád), když vyjadřují různý časový

význam. Použití předložky „na“ a předložky „ve“ je část, která vyžaduje zvláštní pozornost. Studenti se totiž často spoléhají na to, že čas přidaný za nimi rozliší, zda je použit akuzativ (4. pád), neb lokál (6. pád).

Výklad je v učebnici doplněn o tabulku pro zobrazení a klasifikaci předložek potřebných pro různé časové výrazy, je také připojen popis toho, co je spojeno s používáním předložek v genitivu (2. pád) a instrumentálu (7. pád), např. že při použití předložek s časem budou některé předložky patřit ke genitivu (2. pád) a jiné k instrumentálu (7. pád).

Poslední částí této učebnice k výuce předložek je v sedmé lekci výuka českých předložek spojených s instrumentálem (7. pád), ale do výkladu se již nezařadí všechny předložky a místo toho jsou uvedeny předložky s pozičními vztahy.

2) Prepozice s instrumentálem

S instrumentálem se pojí prepozice s/se, která se s jiným pádem neuplatňuje. Další prepozice (před, za, nad, pod, mezi) používáme pro vyjádření orientace v prostoru, když odpovídáme na otázku KDE?²⁴

7.1.2 Předložky v Czech it UP 4 Úroveň B2

V Czech it UP 4 Úroveň B2 autoři dělí výuku předložek do dvou částí a na rozdíl od předchozí úrovně v této učebnici pro cizince se již nezaměřují na vysvětlení gramatiky a významu předložek pro studenty, ale spíše kategorizují předložky obecně pro výuku. Toto učivo o předložkách se nachází ve druhé lekci a třetí lekci učebnice.

Druhá lekce je věnována klasifikaci českých předložek podle gramatiky (užitého pádu).

Ve třetí lekci je klasifikace založena na sémantických funkcích předložek.

²⁴ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 94.

Autoři nejprve klasifikují předložky založené na české gramatice.

Jak je uvedeno v předchozí učebnici (Czech it UP 3 Úrovně B1), existuje mnoho předložek, které lze použít v různých situacích. Následně jsou české předložky rozděleny do dvou kategorií na primární a sekundární. V učebnici je použit formát tabulky k zavedení klasifikace českých předložek pro studenty.

V jiné části tabulky jsou uvedeny podrobné metody použití a příklady věty pro každou předložku v různých situacích.

PÁD	Prepozice pojící se s jedním pádem	Prepozice pojící se s více pády
Akuzativ	Pro, přes, ob	Na, pro, v, o, nad, pod, před, za
	Mimo, až na, bez ohledu na, se zřetelem na, nehledě na, nevyjímaje...	Mezi, vyjma... ²⁵

V tabulce autoři podrobně rozdělili běžně i zřídka používané předložky podle gramatického užití v různých okolnostech.

Ve třetí lekci výuky předložek se interpretuje zejména sémantická funkce předložek. Sémantika popisuje význam slova, jde o obsah vyjádřený jazykovými formami. Sémantika odráží chápání objektivních jevů lidmi a toto porozumění je vyjádřeno v jazykové formě. Sémantika má určitý stupeň objektivity i subjektivity jako odraz chápání lidí o objektivních věcech, v konečném důsledku pochází z objektivních jevů, slova představují skutečné významy věcí.

Sémantická funkce prepozic je většinou spojena s verbem nebo substantivem, k nimž se ve větě váže. Vyjadřovat tak mohou např. pohyb ve smyslu statickém/dynamickém, časové podmínky, vztahy příčinné, účelové, podmínkové, prostředkové, způsobové apod. V následujících tabulkách uvádíme nejčastější sémantické funkce prepozic primárních a sekundárních.

²⁵ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s.24.

Autoři v učebnici klasifikovali české předložky podle jejich odpovídajícího využití v čase nebo prostoru, zejména těch, které se používají v akuzativu (4. pád) a instrumentálu (7. pád).

Tyto dva pády se vyjadřují mnoha předložkami, a ačkoli oba vyjadřují vztah mezi světem a objekty, rozdíl je v tom, že použití předložek v akuzativu (4. pád) musí být dynamické, zatímco v instrumentálu (7. pád) je statické.

Toto je obtížný bod ve výuce předložek a není jednoduché pomoci zahraničním studentům pochopit tento aspekt užití předložek. Proto je klasifikace předložek v učebnici založena na sémantických funkcích, rozdíl ve funkci a smyslu předložek použitých v akuzativu (4. pád) a instrumentálu (7. pád) není zmíněn v předchozích učebnicích.

7.1.3 Předložky v Communicative Czech (Elementary Czech)

V této učebnici je výuce předložek věnován rozsáhlý výklad, většina se objevuje spolu s výkladem gramatické části (pádového systému) a je zde také mnoho cvičení, která studentům pomohou zapamatovat si je a porozumět jim.

Autorky zařadily výuku předložek do osmi lekcí a postupný výklad pomůže studentům lépe pochopit tuto část učiva. Stejně jako ostatní učebnice (Communicative Czech (Intermediate Czech)) obsahuje i tato učebnice velké množství cvičení.

V lekci druhé autorky rozdělily výuku předložek do dvou částí. První část se týká předložky „z“. Druhá část se zabývá akuzativem (4. pád) a akuzativem s předložkami.

Ve třetí lekci a čtvrté lekci se zabývají různými předložkami používanými pro vyjádření místa.

Pátá lekce doplňuje lekci druhou část první výukou gramatiky genitivu (2. pád). Sedmá lekce je totožná s osmou lekcí v tom, že se zabývá předložkami času, zatímco sedmá lekce rozšiřuje a doplňuje osmou lekci.

Devátá lekce se zabývá gramatikou a předložkami.

V lekci druhé je část, která se zabývá předložkami, a je věnována předložkám genitivu (2. pád), autorky zde využily otázku pro představení: „Odkud jsi? “. Nejprve je studentům vysvětlena předložka „z“.

Poté je připravena řada názvů míst a zemí a přiložena tabulka, jejíž část je již doplněná, ale velkou část budou muset žáci po dokončení studia gramatiky v genitivu (2. pád) dopracovat. Žáci musí spojit předložku „z“ se zemí a změnit koncovky slov.

V lekci druhé druhá část velmi úzce navazuje na část první, která se zabývá použitím předložek v akuzativu (4. pád), autorky zde neučí problematiku podrobně, ale zaměřují se na otázky k procvičení a cvičení.

Ve třetí lekci autorky pomocí tipů vysvětlují studentům předložky, které se používají u různých míst. Předložky a kolokace uvedené v učebnici jsou však běžně používané, např. v pekárně, v tiskárně.

Čtvrtá lekce je rovněž věnována poloze a vyjádření místa a autorky v ní podrobně rozebírají předložky. Za každou předložkou v tabulce následuje název místa a autorky tyto předložky rozdělily do kategorií podle pádu, se kterým se pojí.

V této lekci se vyskytuje jedna okolnost, která je velmi podobná jako výklad v několika jiných učebnicích, a to je, že autorky začínají své výklady předložek místa tázacími slovy „kam, kde“.

V další části této lekce je také řada souvisejících cvičných otázek, jedna věc, kterou se tato učebnice liší od jiných učebnic, je, že je zde velké množství cviční, která následují po výkladu, zatímco několik jiných učebnic dává cviční spíše do cvičebnice. To znamená, že učitelé budou mít při používání této učebnice více možností klást svým žákům otázky a procvičit výklad.

K dispozici je také mapa s několika vyznačenými místy a studenti musí sami popsat, kde se které místo nachází, a osvojit si předložky, aby mohli toto cvičení dokončit.

Šestá lekce se zabývá genitivem (2. pád) a předložkami v genitivu (2. pád), podobně jako použití předložek zmíněné v druhé lekci, ale učivo šesté lekce o předložkách je obsaženo v praktických otázkách.

Sedmá lekce se zabývá předložkami, které se používají při konfrontaci s různými časy, a autorky uvádí tabulku označující běžně používané časy a jim odpovídající předložky.

Tento výklad se také objevuje v osmé lekci, kde je každý měsíc a jemu odpovídající předložka, výklad je sumarizován v tabulce a studenti musí mít na paměti pouze body v tabulce. Po této části následuje také mnoho cvičení s různými časy.

Výklad gramatiky a předložky v lokálu (6. pád) se objevují v deváté lekci, kde se úvod do předložek objevuje v souvislosti s aplikací sloves a autorky zároveň s výukou předložek představují některá slovesa používaná v lokálu (6. pád).

7.1.4 Předložky v Communicative Czech (Intermediate Czech)

V této učebnici není výklad o předložkách rozsáhlý, ale stejně jako jiné učebnice českého jazyka pro cizince analyzované v této práci se část o předložkách vždy objevuje spolu s výukou české gramatiky. V této učebnici autorky kombinují předložky a slovesa, tato spojení pomáhají zahraničním studentům zapamatovat si tuto předložku, a dokonce i pád potřebný pro toto sloveso v různých kontextech.

Autorky v této učebnici rozdělily výuku předložek do dvou lekcí.

Ve čtvrté lekci je pozornost věnována výuce gramatiky a předložek pro lokál plurálu (6. pád pl.).

V páté lekci je výuka gramatiky a předložek pro instrumentál plurálu (7. pád pl.). V páté lekci je také mnoho cvičení založených na části věnované výuce předložek. Ve čtvrté lekci a páté lekci o předložkách autorky začaly výuku o lokálu plurálu (6. pád pl.) a instrumentálu plurálu (7. pád pl.). Poté spojily sloveso a předložku dohromady a tuto kombinaci vložily do věty, tak žáky seznámily s použitím předložek a sloves

zároveň.

A) jaké ženy se vám líbí?

Líbí se mi ženy v – dlouhé šaty. Líbí se mi ženy v dlouhých šatech.

Krátké sukně, šortky, bílé plavky, italské boty, elegantní kostýmy, romantické blůzy, černé punčocháče...²⁶

Ve cvičeních, která následují za výkladem, je kladen větší důraz na konstrukci věty. Studenti vyplňují prázdná místa a vybírají přitom z různých možností.

Například se vybere sloveso, které bude použito ve spojení s předložkami diskutovanými v této části výkladu předložky, a poté studenti tvoří věty.

Další možností je, že studenti provádí gramatické změny podle substantiv uvedených ve cvičení, aby byla gramatika celé věty zautomatizovaná a plynulejší. Tato cvičení vyžadují, aby učitelé vedli zahraniční studenty na hodině a pomohli jim opravit chyby v gramatice a v užití předložek.

7.1.5 Předložky v Česky krok za krokem 1

Výuka předložek v této učebnici většinou sleduje výuku gramatiky, takže autorka dělí výuku předložek do mnoha různých lekcí. V této knize autorka rozděluje učivo o předložkách do několika oddílů, které spolu vzájemně souvisejí.

V první lekci se vysvětlují předložky používané v genitivu (2. pád) a ve druhé lekci jsou předložky, které by se měly používat při spojení s různými časy.

V šesté lekci autorka učí o předložkách, které označují různá místa.

Výuka předložek v osmé lekci a desáté lekci se zaměřuje na to, jaké předložky je třeba používat, když se jedná o různá místa nebo osoby.

V sedmnácté lekci se část učebnice o předložkách zabývá instrumentálem (7.

²⁶ REŠKOVÁ Ivana a PINTAROVÁ Magdalena. Communicative Czech (Intermediate Czech). 2. dotisk 2. vydání. PhDr. Ivana Rešková. 196 pp. 2006, s. 49.

pád) a také předložkami.

Osmnáctá lekce v této učebnici je věnována výuce lokálu (6. pád).

V této učebnici českého jazyka pro cizince na začátečnické úrovni autorka nejprve studentům představila předložky „z“ a „od“. Obě se pojí s genitivem (2. pád). Důvodem, proč se autorka takto rozhodla, je to, že první lekce této učebnice začíná tématem „jak pozdravit Čechy a představit se“. Takže „Odkud jste?“ se stalo často se vyskytující otázkou. Odpověď na tuto otázku je, ze které země nebo města student pochází, k tomu použije předložku „z“. Studentům to usnadnění pochopení funkce genitivu (2. pád) v rámci české gramatiky.

V páté lekci výuky předložek jsou zařazeny společně s „časem“.

Zde autorka poskytuje podrobný úvod do problematiky, jak používat předložku „v / ve“, doprovázené mnoha praktickými ukázkami a vysvětleními s ilustrativními obrázky. Výklad je zaměřen na to, jaké předložky používat s významem času v akuzativu (4. pád). Současně se výklad kombinuje s vysvětleními v angličtině. Zahraniční studenti mohou prohloubit své znalosti a tuto část gramatiky si upevnit v navazujících cvičeních.

Autorka také využila tip, aby pomohla studentům pochopit, proč má mnoho předložek formu s přidaným písmenem „e“.

V šesté lekci autorka pokračuje ve výuce lokálu (6. pád) a předložky v lokálu, popisuje zde použití předložky v lokálu a pomocí obrázků pomáhá studentům lépe pochopit rozdíl mezi těmito předložkami.

The preposition v/ve plus the locative is used to express being inside or in a closed or limited space. Therefore, it's used with continents and with the majority of states, towns, villages, shops and buildings.

The preposition na plus the locative is used with open spaces or surfaces, and it's also used for events and activities (e.g. koncert, konference, oběd) as well as with a few institutions (policie, pošta, univerzita). We've called these expressions "na-words". You can find a list of these on p. 69.

The preposition u plus the genitive expresses location and proximity to buildings or confined spaces, and,

logically, it's also used in relation to people. You'll learn about the genitive, the case with which this preposition is connected, in lesson 10 (see p. 82). For the moment you can memorize these common phrases: u doktora at the doctor's, u doktorky at the (female) doctor's, u kamaráda at a friend's, u kamarádky at a (female) friend's.²⁷

V osmé lekci se výuka předložek komplikuje, protože mnoho zahraničních studentů nedokáže plně pochopit rozdíly mezi předložkami „v“, „na“ a „u“ kvůli způsobu vyjádření v rodných jazycích a vzhledem ke kulturním rozdílům.

Autorka používá nejen angličtinu, aby pomohla studentům pochopit tyto tři předložky, ale také využívá ilustrace v učebnici, což studentům umožňuje jasně vidět různé významy těchto tří předložek v češtině, neboť mohou mít stejný význam také v jiných jazycích.

The preposition na plus the accusative is used with words known as na-words, which are: a) surfaces or open-space localities: Dám knihu na stůl. I'll put the book on the table. Jdu na nádraží. the airport.
b) activities and events: Jedu na koncert. I'm going to a concert. Jdu na party. I'm going to a party. c) a few public institutions: Jdu na univerzitu. I'm going to university.
d) islands and peninsulas: Jedu na Maltu. I'm going to Malta. Jedu na Floridu. I'm going to Florida. e) exceptions: Jedu na Moravu. I'm going to Moravia. Jedu na Slovensko. I'm going to Slovakia.²⁸

Problematika předložek se dále nachází v desáté lekci, hlavní výklad gramatiky se v této lekci zaměřuje na výuku českého genitiv (2. pád), takže část o předložkách se vztahuje k druhému pádu. Předložky probírané v této části jsou: „bez“, „od“, „blízko“, „kolem“, „okolo“, „vedle“, „do“, „u“ a „z“.

V desáté lekci učebnice autorka vysvětluje předložky: „do“, „na“ a „k“. Tyto tři předložky jsou také běžně používány a předložku „k“ je ve srovnání s ostatními dvěma relativně snadné odlišit.

Další dvě předložky se zaměřují na podstatná jména, která mají význam místa, a podstatné jméno po předložce „k“ je buď jméno osoby, nebo označení profese,

²⁷ HOLÁ, Lída, Česky krok za krokem 1, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2016, s. 53.

²⁸ HOLÁ, Lída, Česky krok za krokem 1, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2016, s. 68.

například: jdu k lékaři.

Rozdíl v používání předložky „na“ a „do“ je způsoben hlavně rozdílem v poloze. Když užíváte substantiva, jako jsou názvy ostrovů nebo označení aktivity, je nutné zvolit předložku „na“. Studenti by také měli vědět, že mnoho zemí a regionů má také zvláštní jména, která vyžadují použití předložky „na“.

Na konci desátá lekce, která má stejnou strukturu jako předchozí oddíly, autorka vytvořila mnoho praktických cvičení týkajících se těchto tří předložek, aby jim zahraniční studenti porozuměli a zapamatovali si je. Tato učebnice může být velmi užitečná pro učitele při výuce českých předložek.

Podobně jako předchozí sekce gramatiky výuky o předložkách autorka také použila obrázky a anglická vysvětlení k ilustraci vztahů mezi substantivy spojenými s různými předložkami, stejně jako použití a významy různých předložek.

Například při vysvětlení předložky „od“ byl k obrázku přidán lidský symbol, aby se ukázalo, že použití se liší od jiných předložek.

Desátá lekce také hraje užitečnou roli, protože zahraniční studenti se v další lekci dozvídají o prefixech (předponách) a jejich významu. Díky tomu, že předložky a předpony mají společné rysy, budou snáze pochopitelné.

V otázkách v navazujících cvičeních v desáté lekci autorka změnila metodu ve způsobu procvičování a vytváření odpovědí v jednotlivých zadáních. Dříve se často doplňovala prázdná místa v sekci předložky, kde byla pro místo nebo znak vybrána odpovídající předložka.

V desáté lekci cvičení je však úkolem vybrat předložkové fráze, které již byly spojeny s místem nebo osobou, aby tak studenti odpověděli na otázku. To je velmi dobré pro zahraniční studenty, protože to může prohloubit jejich zapamatování využití předložky.

Osmnáctá lekce v této učebnici je věnována výuce lokálu (6. pád), takže autorka zde uspořádala předložky o čase a poskytla podrobná vysvětlení.

Podobně jako několik dalších učebnic češtiny určených pro cizince i zde výuka předložek často doprovází výklad gramatiky (zejména pádového systému). Autorka zde rovněž přichází s anglickými vysvětleními, aby se usnadnilo pochopení zahraničním studentům.

Důležité také je, že na konci této knihy autorka přikládá mnoho tabulek k reprezentaci gramatiky českého jazyka a mimo jiné také označuje formát použití předložky, což je pro zahraniční studenty vhodné pro vyhledávání, porozumění a učení.

7.1.6 Předložky v Česky krok za krokem 2

Tato učebnice je podobná mnoha učebnicím Českého jazyka pro cizince v tom, že výuka předložek často doplňuje gramatickou sekci. Struktura učebnice je také stejná jako u předchozí učebnice (Česky krok za krokem 1), která byla vydána ve stejné řadě. Oddíl výuky předložky v této učebnici je přeložen a vysvětlen v angličtině a je užito mnoho obrázků, které pomáhají zahraničním studentům porozumět problematice a zapamatovat si výklad.

Druhá lekce se zabývá použitím předložek v akuzativu (4. pád).

Třetí lekce a čtvrtá lekce se zabývá předložkami používanými na různých místech.

Ve čtvrté lekci se studenti seznámí s předložkami, které se běžně používají v každodenním životě. Čtvrtá lekce doplňuje třetí lekci a výklad je podrobnější než v předchozí učebnici (Česky krok za krokem 1). Ve čtvrté lekci je lekce o používání předložek v genitivu (2. pád).

Pátá lekce je stejná jako třetí lekce a čtvrtá lekce. Všechny tři lekce jsou dalším vysvětlením předložek, které se používají při konfrontaci s místem.

Předložky vyučované v osmé lekci a sedmnácté lekci jsou stejné, v obou případech se jedná o předložky spojené s vyjadřováním času.

Druhá lekce, která se objevuje v knize, je o výuce českých předložek v akuzativu (4. pád). Ve srovnání s předchozí učebnicí je zde výklad založen na tom, že zahraniční studenti již mají základní vědomosti o českých předložkách a rozumí jim. Důraz na výuku každé předložky se liší od předchozí knihy (Česky krok za krokem 1). V druhé lekci autorky vysvětlily zejména českou předložku „na“ a „pro“. Obě představují účel, ale v češtině jsou tato dvě slova odlišná a autorky vysvětlují tento jev v první části výkladu této předložky. Autorky poskytují dva příklady označené různými barvami, aby vysvětlily významy těchto dvou předložek: jít na kávu. (= dát si kávu), jít pro kávu. (= koupit kávu).

Ve třetí lekci výkladu předložek autorky používají obrázky kombinované s textem, aby odlišily zahraničním studentům význam a použití běžně používaných předložek při zodpovězení otázek spojených s tázacím výrazem „Kde“.

Po každém vysvětlení předložky následuje také česká gramatika, kterou je třeba použít při spojení této předložky s místem, po výkladu následují také příklady, praktické otázky a cvičení. Učitelé mohou interagovat se studenty během lekce, aby si potvrdili, že studenti těmto výkladům porozuměli, a prokázali, zda je zvládli. Současně se ve třetí lekci probírá učivo o předložkách, které je však vysvětleno pouze pomocí jednoduchých obrázků a příkladových vět, ale tato část se objevuje v lekci čtyři „Cestování včera a dnes“.

V této lekci na začátku byly spojeny země a předložky, aby studenti mohli pochopit komplikované užití předložek, zejména to, že je potřeba používat různé předložky ve spojení s různými zeměmi, například: do Řecka, na Island. Autorky používají téma lekce čtyři k výuce o předložkách.

Výuka předložek ve čtvrté lekci a ve třetí lekci je velmi podobná, využívají se obrázky a popisy, kategorie pádu vyžadovaná pro každou předložku, příklady a následná cvičení. Předložky použité v této části výuky jsou: „do“, „na“, „ke“, „ze“ a „od“.

Otázka, která se tentokrát vysvětluje, je „kudy“, „kam“ a „odkud“. Zvláštním

bodem je, že při používání sedmého pádu se objevuje otázka s užitím výrazu „Kudy“, který se vyskytuje bez použití jakýchkoli předložek. Autorky poskytují podrobné vysvětlení tohoto zvláštního bodu.

Po každém výkladu a výuce předložek autorky připravují odpovídající cvičení a otázky na české předložky v učebnici.

Tyto cvičební otázky mohou být zodpovězeny a doplňovány na prázdná místa nebo studenti vybírají z vícenásobné volby, ale existují také některá cvičení, která vyžadují, aby učitelé testovali výsledky učení studentů ve třídě. Díky tomu je výuka českého jazyka pro zahraniční studenty dobře propojená s učebnicí.

Tato učebnice pomáhá zahraničním studentům zvládnout látku díky výkladům v angličtině, ale také obohacuje obsah lekce aktivním výkladem učitele.

Pokud je třeba používat znalosti, které nebyly v předchozí výuce použity ve cvičeních, je možné odkazovat na pokyny na straně učebnice, která často zahrnuje výuku o širším používání předložky ve cvičeních a v otázkách. Ve stejné sérii učebnic autorky často používají výzvy k další výuce, například uvádějí několik gramatických rad spolu s praktickým procvičováním.

V páté lekci výuky předložek autorky vysvětlily problém předložek, které jsou pro zahraniční studenty často obtížné nebo se často zaměňují. Komplikace jsou dány různým použitím některých stejných předložek v akuzativu (4. pád) a instrumentálu (7. pád). V akuzativu (4. pád) a instrumentálu (7. pád) českého jazyka jsou tyto předložky běžné („nad“, „pod“, „před“, „za“, „mezi“) a používají se pouze v různých situacích a podmínkách a v různých kontextech.

Jak je uvedeno v této učebnici, když odpovídáte na otázky, které začínají výrazem „kam“, je nutné použít akuzativ (4. pád) při reprezentaci polohy objektu v dynamických situacích nebo ve významu „kam něco umístit“. Při zodpovězení otázky „kde“ je nutné použít instrumentál (7. pád) k odpovědi na otázku na statickou polohu. Výuka v této části je stejná jako v Czech it UP 4 Úrovně B2, s výjimkou toho, že v Czech it UP 4 Úrovně B2, autoři používají tabulky k analýze a klasifikaci všech

předložek, zatímco tato učebnice samostatně vysvětluje různé metody použití stejné předložky v akuzativu (4. pád) a instrumentálu (7. pád).

V osmé lekci a sedmnácté lekci je výuka předložek o čase spojena s rokem, měsíci a různými svátky, použité metody výuky jsou stejné jako v předchozí lekci. Protože se však v každodenním životě často používají významy času a označení měsíců, autorky to zařadily do obsahu této části.

Místo toho byla tabulka použita k uspořádání dvanácti měsíců v českém jazyce ve spojení s používanými předložkami a s tím, jak relevantní měsíce podléhají gramatickým transformacím.

7.1.7 Posouzení výuky předložek ve výše uvedených učebnicích

V části o předložkách v Czech it UP 3 Úroveň B1 učebnici češtiny pro cizince se předložky vyučují ve čtyřech samostatných lekcích. Tři lekce (lekce třetí, lekce pátá a lekce sedmá) jsou věnovány klasifikaci a výuce předložek podle české gramatiky. V šesté lekci autoři rozdělují předložky podle toho, jak se používají pro různé časy. V části o předložkách v Czech it UP 4 Úroveň B2 učebnici češtiny pro cizince, autoři podrobnou klasifikaci běžně užívaných českých předložek rozdělují do dvou částí, a to podle syntaxe a podle sémantiky.

Po obsahové stránce mají obě učebnice této řady bohatou a odpovídající část výkladu věnovanou výuce předložek a o běžně používaných předložkách se autoři zmiňují v syntaktické části učebnic. Obě učebnice této řady obsahují také velmi podrobné poučení o předložkách z hlediska jejich použití.

Z uživatelského hlediska se domníváme, že jediným aspektem obou učebnic této řady, o který by bylo možné tyto učebnice rozšířit, je doplnění výkladu v angličtině. V těchto učebnicích je výuka pouze v češtině a chybí úvod nebo překlad do angličtiny. To může znesnadnit studium zahraničním studentům, kteří neovládají český jazyk na příliš dobré úrovni. Při používání této řady učebnic je třeba, aby učitelé studentům

podrobněji vysvětlili část věnovanou výuce předložek a pomohli jim s porozuměním.

V části o předložkách v Communicative Czech (Elementary Czech) a Communicative Czech (Intermediate Czech) učebnici češtiny pro cizince, autorky rozvrhly výukovou část o předložkách v obou učebnicích do mnoha lekcí a jednotlivé lekce jsou rozděleny podle české gramatiky.

Výhodou této řady učebnic je, že jsou vyučovány s anglickým výkladem, takže jim zahraniční studenti lépe porozumí. Navíc po každé části lekce je pro studenty připraven dostatek cvičení, úkolů a otázek, které jim pomohou si probranou látku zapamatovat.

V čem by se tato řada učebnic dala vylepšit a zdokonalit, je to, že v každé části výuky není výklad příliš podrobný a není zmíněno mnoho běžných předložek.

V části o předložkách v Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2 učebnici češtiny pro cizince, autorky kategorizují oddíly o předložkách podle způsobu jejich použití a české gramatiky a vždy, když je probírán obtížný obsah, používají se obrázky, které pomáhají zahraničním studentům v pochopení a učení. Některé podrobné výklady jsou doplněny anglickým překladem, aby se zahraniční studenti mohli snáze učit.

Jediné, co by se dalo z uživatelského hlediska zlepšit, je to, že výuka předložek v některých gramatických oddílech není dostatečně obsáhlá, což je možná způsobeno nižší úrovní češtiny v těchto dvou učebnicích ve srovnání s předchozími dvěma řadami.

7.2 Spojky v učebnicích češtiny pro cizince

7.2.1 Spojky v Czech it UP 3 Úroveň B1

V Czech it UP úrovni B1 pro zahraniční studenty je v části B1 výuka spojek rozdělena v první lekci na interpretaci a výuku. Tato část se v knize nazývá: *Logické vztahy mezi slovy a mezi větami*. Přímou se vysvětluje role spojky ve větě, její úloha při spojování slov a vět a po sobě jdoucích slov, která mají různé významy. Ukazuje se, jak se vyjadřují logické vztahy a další typy vztahů mezi dvěma větami.

Na začátku gramatiky je v této učebnici představen příklad na vztah slučovací a vylučovací. Vztah slučovací a vylučovací vyjadřují spojky souřadící.

a) O prázdninách navštívil babičku.

Koupil si italský slovník.

Slova navštívil a babičku, případně italský a slovník nejsou rovnocenná. Slovo babička je v akuzativu, protože verbum navštívit tento tvar vyžaduje (navštívit koho/co). Adjektivum italský je v maskulinu singuláru, protože kopíruje rod a číslo substantiva slovník.²⁹

První z nich jsou dvě věty, které nejsou spojeny spojkami. Podstatná jména ve dvou větách nejsou spojená, takže pro tato dvě slova není možné použití spojek.

b) O prázdninách navštívil babičku a dědečka.

Koupil si italský i španělský slovník.

Substantiva babičku a dědečka, adjektiva italský a španělský jsou naopak rovnocenná. Obě slova mají stejný tvar a plní ve větě stejnou funkci: babičku a dědečka = akuzativ, ve větě objekt, italský a španělský = maskulinum singuláru, ve větě přívlastek.

Podobné je to i u souvětí, kde obě (nebo všechny) věty jsou rovnocenné.

•uvažil čaj a namazal chleba máslem.

²⁹ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 9.

Takové logické vztahy mezi rovnocennými slovy a mezi rovnocennými větami nám pomáhají vyjadřovat konjunkce.³⁰

Když jsou dvě explicitní slova ve větě ve slučovacím vztahu, je možné je spojit spojkou. V čínštině a angličtině jsou také takové spojky. Studenti mohou dobře pochopit rozdíly v použití dvou příkladů věty a příkladů a) ve dvou větách a příkladu a) v příkladu b). Paralelní vztah zde odkazuje na pádovou formu používanou u výrazů babičku a dědečka, pád užitý u těchto dvou substantiv je stejný. Tato dvě slova se objevují ve stejné větě jako objekt, stejná je situace u výrazů italský slovník a španělský slovník ve druhé větě. Ve druhém příkladu však kniha používá spojku i namísto spojek a, ovšem ve stejném vztahu.

1) vztah slučovací

Slova se připojují k sobě jako rovnocenná (Slučují se).

Nejtypičtější konjunkce je a.

- babička a dědeček přijeli na návštěvu.
- musíš mluvit klidně a pomalu.

U vět tato spojka signalizuje, že jde o dva děje, které probíhají najednou nebo po sobě.

- uvařila oběd, upekla dort a pak dala na stůl bílý ubrus.³¹

Při použití spojovacího prostředku se vybere spojka a nebo i, při připojení vět se použije spojka a pak. Stojí za zmínku, že při používání spojek a pak se před spojkou nepíše čárka.

Spojka i znamená, že druhé slovo je zdůrazněno.

- vezmi si čepici i rukavice!

³⁰ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 9.

³¹ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 9.

Spojka ani se používá u negace:

•neumyl nádobí ani neutřel prach. Nepřišel Petr ani Pavel.

2) vztah vylučovací

V tomto vztahu mezi slovy/věťami platí jen jedna ze dvou alternativ (druhá se vylučuje).

Nejtypičtější konjunkcí je nebo (anebo).

•dáte si zelený, nebo černý čaj?

•miluje mne, nebo nemiluje?³²

Rozdíl mezi použitím spojky i a spojky a spočívá v tom, že spojka a znamená, že obě slova jsou vnímána jako významově rovnocenná a neexistuje žádný rozdíl mezi vysokým a nízkým. Při používání spojky i však jsou výrazy po spojce vnímány jako důležitější. To je rozdíl mezi oběma spojkami, kterému se musí věnovat pozornost při použití. Například: Dnes jsem si koupil jablka i pomeranče. Poté, co se po spojce i objeví pomeranče, je výraz pomeranče zdůrazněn. Při použití spojky ani spojka vyjadřuje negační formu paralelního vztahu. Při vyjádření paralelních vztahů se použije spojka ani. Spojka ani, spojka i, spojka a, patří mezi slučovací spojky.

Slova spojená spojkou nebo jsou ve stavu výběru a spojka nebo je často používána v otázce. Stojí za zmínku, že při používání spojky nebo v disjunktivním vztahu se musí napsat čárka před konjunkcí.

Spojka anebo má podobný způsob použití.

„Spojka anebo je podle SSČ spojkou vylučovací, proto před ní píšeme čárku, jestliže uvádí alternativy, které se navzájem vylučují. Vylučovací vztah je často podpořen užitím buď u prvního členu spojení: „Je odpočinek právem, anebo povinností člověka? Na jejich přátelství není zřejmé, zda vychází ze známého „vrána k vráně sedá“, anebo „protiklady se přitahují“. Buď úkol splníš, anebo ztratíš důvěru všech.“ Vyjádření

³² HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 9.

se spojkou anebo také často poklesá k vyjádření pouhé eventuálnosti. V takovém případě čárku nepíšeme: „Dědeček přijede dnes anebo zítra. Koupíme si na chalupu kočku anebo psa. Nové bydlení můžete financovat hypotékou anebo úvěrem ze stavebního spoření.“³³

V učebnici se studentům opakovaně připomíná, aby si všimli používání čárky, jsou zde připojena cvičení, která pomáhají studentům naučit se používání těchto spojek a jejich porozumění.

Například v Czech it UP 3 Úrovně B1 v gramatice 1 cvičení 9.

1)Doplňte vhodnou spojku (a, i, nebo, buď-anebo). Pozor na psaní čárky ve větě!

a) Chtěl bys mít neomezená data v mobilu____, nebo ____ neomezenou baterii?³⁴

Ve cvičeních není umístěna žádná čárka, která může studentům napovědět, jak použít spojky a čárky. V čínštině spojky a, ani, i, nebo, mají odpovídající paralely, takže čínští studenti je dokážou pochopit rychle. Co však musí být vysvětleno, je použití buď – anebo a použití čárky. Protože v čínštině není nutné před spojkou „nebo“ umístit čárku. Pouze v případě, že je věta příliš dlouhá, musí být rozdělena nebo použita s jinou spojkou.

V čínském jazyce existují dva různé způsoby užití „nebo“. Jedním je mluvené užití, druhým je písemné užití. Při psaní se spojka „nebo“ objeví pouze v prohlášení a při mluvení se spojka „nebo“ používá pouze v položených otázkách.

Spojky, které se užívají při vyjádření podmínky, jsou: jestli/jestliže, kdyby, kdyby alespoň, jak, když / když by, -li, pokud.

Spojky užívané pro vyjádření účelu jsou: aby, jen aby, ať.

³³ <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=156> [cit. 2024-03-10]

³⁴ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 9.

7.2.2 Spojky v Czech it UP 4 Úroveň B2

V Czech it UP 4 Úroveň B2 jsou výklady o spojkách rozděleny do dvou částí, objevují se v lekci šesté a lekci sedmé. Konkrétně ve výkladu kondicionálu a vět účelových a podmínkových a ve výkladu slovosledu a postavení klitik v tzv. 2. pozici v české větě.

V šesté lekci jsou první informace o české syntaxi, které se objevují, věnovány podmínkovým větám a použití „bych“. V češtině se často používají podmínkové věty k vyjádření možných/potenciálních událostí, vyjadřují podmínky a účel potřebné k dosažení něčeho. Spojky se pak používají ve vedlejších podmínkových větách.

V komunikaci se věty běžně spojují do více či méně komplikovaných souvětí. Tzv. věty hlavní se spojují s větami vedlejšími a významové vztahy mezi nimi jsou vyjadřovány právě užitými spojkami. V učebnici je tato část dále rozdělena do dvou témat, konkrétně:

1. Vedlejší věty podmínkové
2. Vedlejší věty účelové

České spojky jsou rozděleny podle toho, zda se používají k označení požadovaných podmínek, nebo k označení účelu věty.

Po každé spojce existují odpovídající příklady věty, které demonstrují a vysvětlují použití spojek v podřizených větách. Pokud studenti aktivují předechozí znalosti, mohou porozumět podmínkovým větám a odpovídajícím spojkám, stejně jako porozumí také použití účelových spojek.

V učebnici je uvedeno několik tipů, jak používat české spojky.

Pozor! Konjunkce *jestli* a *jestliže* nejsou univerzálně zaměnitelné. Konjunkce *jestli* je sémanticky shodná s konjunkcí *zda* a vždy vyjadřuje určitou míru nejistoty. Konjunkce *jestliže* vyjadřuje podmínku a v tomto významu je s konjunkcí *jestli* zaměnitelná (*jestli* často chápeme jako zkrácené *jestliže*.)

Nevím, *jestli/zda* dnes půjdu do kina.

Jestliže/jestli budeš mít čas, mohli bychom jít do kina.³⁵

V poznámce jsou vysvětleny další podrobnosti o spojkách, které by zahraničním studentům pomohly porozumět a učit se.

V sedmé lekci (Slovosled: postavení klitik a tzv. 2. pozice v české větě) se v této učebnici ve výkladu o spojkách společně objevuje také výklad českého slovosledu.

Klitika patří do skupiny zpravidla nepřízvučných monosylabických slov, která mají svou pevnou, zpravidla druhou, pozici ve větě před nebo za přízvučným slovem. S tímto slovem pak tvoří tzv. přízvukový takt. Následující tabulka představuje základní typy klitik.³⁶

Čeština je flektivní jazyk: „Syntax se vyznačuje volným slovosledem, který je podmíněn existencí koncovek.“³⁷ kvůli této charakteristice se český jazyk výrazně liší od mateřského jazyka mnoha zahraničních studentů. Základní slovosled v čínštině je: podmět, predikát a objekt. Podobnost mezi slovosledem v čínštině a češtině je v tom, že v čínštině může řečník změnit polohu subjektu, predikátu a objektu, ale není tak flexibilní jako Čech. Protože existuje jasný rozdíl mezi čínskými slovy a českými slovy, čínská slova podléhají morfologickým změnám na základě gramatiky, ale česká slova mění konec substantiv, sloves, a dokonce i některé spojky (abych, abys...).

Ačkoli je slovosled v češtině velmi flexibilní, stále existují některá slova nebo komponenty věty, jejichž pozice jsou fixovány.

Hovoříme o tzv. klitikách (se/si, bych apod.), která se ve větě objevují na tzv. druhé pozici.

1. Typy klitik v češtině

Klitika patří do skupiny zpravidla nepřízvučných monosylabických slov, která mají svou pevnou, zpravidla

³⁵ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 80.

³⁶ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 94.

³⁷ https://baike.baidu.com/item/%E6%8D%B7%E5%85%8B%E8%AF%AD/676028?fr=ge_alas#3-1 [cit. 2024-03-11]

druhou, pozici ve větě před nebo za přízvučným slovem. S tímto slovem pak tvoří tzv. přízvukový takt. Následující tabulka představuje základní typy klitik.³⁸

Výuka spojky v sedmé lekci této učebnice také specifikuje postavení spojky ve větách, jako jsou např.: „Aby“, „Protože“, „Že“ a „A proto“. Tyto spojky zauímají polohu prvního slova v klauzuli a obvykle se objevují po čárce.

Spojky: „A“, „Ale“, „I“ a „Avšak“ obsazují 0. pozici.

Ve srovnání s jinými učebnicemi tato učebnice českého jazyka pro cizince nevysvětluje význam každé české spojky, ale poskytuje podrobné pokyny k použití spojky. Zejména ve druhé části výkladu spojky se učí o slovosledu českého jazyka, který je ve srovnání s jinými učebnicemi novější a zajímavější.

7.2.3 Spojky v Communicative Czech (Elementary Czech)

V této učebnici není oddíl věnovaný výuce spojek. Spojky se v učebnici objevují pouze v textu a v cvičných úlohách. V další učebnici (Communicative Czech (Intermediate Czech)) z téže řady však autorky již spojky vyučují a vysvětlují.

7.2.4 Spojky v Communicative Czech (Intermediate Czech)

V učebnici Communicative Czech (Intermediate Czech) autorky poprvé vysvětlily význam každé spojky v angličtině. V lekci sedmé autorky porovnávaly spojky mezi češtinou a angličtinou a použily anglické spojky k vyjádření potřebného významu. Autorky rozdělily uvedené spojky do tří kategorií podle vedlejších vět: časové věty, podmínkové věty a přípustkové věty.

³⁸ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s.94.

Spojky a spojovací výrazy (Conjunctions and link words)

(1) Opakování známých spojek a spojovacích výrazů

(Review of conjunctions and link words which you already know):

a (and)——Navečeřeli se a šli do divadla. Studuji češtinu a historii.

ale (but)——Dneska zůstaneme doma, ale zítra půjdeme na koncert.

ani, ani-ani (neither-nor) ——Nemám rád ani bílé ani červené víno.³⁹

Po vysvětlení spojek je připraveno mnoho cvičení na spojky, ale neexistuje žádné podrobné vysvětlení pro jejich využití. Učitelé, kteří používají tuto učebnici, musí připojit další výklad, aby látku vysvětlili zahraničním studentům tak, aby pochopili používání spojek v cvičeních.

7.2.5 Spojky v Česky krok za krokem 1

V této učebnici je velmi málo oddílů věnovaných spojkám, pouze v devatenácté lekci ke konci učebnice je několik odkazů na spojky. Stejně jako ostatní učebnice (Spojky v Česky krok za krokem 2) této řady se ani tato učebnice nezabývá spojkami příliš podrobně.

V devatenácté lekci věnované spojkám je oddíl o spojkách spojen s učivem o vedlejších větách. Spojky, které se zde objevují, jsou: „aby“ a „ať“.

„Aby“ je v češtině velmi častá spojka, používá se mimo jiné k vytváření konstrukcí typu „chci, aby se něco stalo“ nebo „chci, aby někdo něco udělal“. Slovesa používaná ve větách začínajících na „aby“ jsou vždy v podmiňovacím způsobu a vypadají úplně stejně jako v minulém čase, a tato spojka se mění v závislosti na tom, koho se týká:

jednotné číslo, singulár	množné číslo, plurál
--------------------------	----------------------

³⁹ REŠKOVÁ, Ivana and Magdalena PINTAROVÁ. Communicative Czech (Intermediate Czech). 2. dotisk 2. vydání. PhDr. Ivana Rešková. 196 pp. 2006, s. 96.

1. (já) abych	1. (my) abychom
2. (ty) abys	2. (vy) abyste
3. (on/ona/ono) aby	3. (oni/ony/ona) aby

V této učebnici autorka spojky nevysvětluje jako prioritu, ale pouze se na ně v textu příležitostně odkazuje, aniž by se přesně vysvětlovaly nebo procvičovaly. Stejně jako v devatenácté lekci se uvádí pouze několik příkladů, aby studenti pochopili použití spojek. Při použití této učebnice je spíše potřeba, aby učitel studentům problematiku spojek blíže vysvětlil.

7.2.6 Spojky v Česky krok za krokem 2

V této učebnici (Česky krok za krokem 2) autorky nevěnovaly mnoho prostoru výuce využití a významu českých spojek.

V šestnácté lekci ke konci této učebnice jsou zařazena některá cvičení na procvičení spojek. Při používání této učebnice musí učitelé problematiku vysvětlovat a učit studenty české spojky sami. Jako cizinec při samostatném studiu podle této učebnice nemůže student pochopit správné použití spojek.

Autorky vytvořily cvičné dialogy, ve kterých studenti vyplňují prázdná místa pomocí modelu situačního dialogu. V kontextu cvičení studenti diskutují o kávě a mnoho spojek se používá současně.

Jednou z výhod používání situačního dialogu je, že zahraniční studenti se mohou snadno dostat do role. Při nacvičování každodenní konverzace používají ve cvičeních česká slova, která nejsou obtížná, a pro studenty v této fázi je snadné jim porozumět.

V této učebnici pro cizince, ačkoli neexistuje žádná výuka ani vysvětlení spojek, je vyplnění cvičení a zodpovězení otázek jednodušší a snadněji pochopitelné ve srovnání s jinými cvičeními. Pro zahraniční studenty však obtížnost tohoto cvičení spočívá v množství českých slov a ve schopnosti porozumět větám.

Potíže s učením spočívají v této části s porozuměním smyslu spojky v češtině a v jejich kombinaci se spojkami v mateřském jazyce studentů.

Ve čtvrtém cvičení na straně 163 této učebnice si studenti mohou vybrat některé české spojky nabídnuté přímo ve cvičení a dokončit situační dialog.

V některých částech, které jsou pro zahraniční studenty obtížné pro pochopení, připravila tato učebnice malá shrnutí. Například vedle otázek a úkolů ve cvičeních ve výukové části je pro studenty připojeno upozornění:

!!!POZOR: vždyť, přece, sice, totiž

Tato slova nemají vlastní význam, pouze vysvětlují, upřesňují nebo zdůrazňují význam věty. Všimněte si:

*Objednal jsem novou televizi. - jak to? **Vždyť** nemáme peníze!*

*Objednal jsem novou televizi. - jak to? Nemáme **přece** peníze!*

*Nemáme **sice** peníze, ale objednal jsem novou televizi.*

*Nemáme už peníze, koupil jsem **totiž** televizi.⁴⁰*

Podobné krátké, ale jasné výzvy mohou skutečně pomoci studentům rychle pochopit praktické užití českých spojek. Celkově však část o spojkách v této učebnici českého jazyka pro zahraniční studenty nestačí k plnému porozumění způsobům využití spojky.

Jednou z výhod této učebnice je však to, že nápaditě učí používat čárky tak, že studenti se učí spojky v praktických cvičeních nebo v situačních dialozích o spojkách.

Kladení čárky je obtížné a je vždy spojeno s výukou českých spojek, ale v tomto cvičení autorky přímo označily pozici čárky a objasnily důvod pro umístění čárky při spojování ve větě.

⁴⁰ HOLÁ, Lída, Česky krok za krokem 2, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2018, s. 163.

7.2.7 Posouzení výuky spojek ve výše uvedených učebnicích

V části o spojkách v Czech it UP 3 Úroveň B1 a Czech it UP 4 Úroveň B2 učebnici češtiny pro cizince, se autoři příliš nezmiňují o výuce českých spojek. Přestože oddíl o spojkách v této řadě učebnic češtiny pro zahraniční studenty nepokrývá všechny běžně užívané české spojky, má tu výhodu, že každá česká spojka je podrobně vyučována a procvičována, a přestože v učebnicích chybí výklad v angličtině, mohou si zahraniční studenti tuto část učiva dobře osvojit, když se spolehnou na podrobný výklad učiva a na množství cvičných úloh.

Z uživatelského hlediska jsme se domnívali, že pro zahraniční studenty bude výhodnější studovat v angličtině a češtině zároveň.

V učebnici Communicative Czech (Elementary Czech) není výuka české spojky zařazena, proto zde budeme analyzovat a hodnotit pouze učebnici Communicative Czech (Intermediate Czech). V části o spojkách v Communicative Czech (Intermediate Czech) učebnici češtiny pro cizince autorky vysvětlují a učí běžné české spojky a za zmínku stojí, že v této učebnici autorky vysvětlují každou českou spojku v angličtině a každá spojka je doplněna příkladovými větami, které pomáhají zahraničním studentům při učení. Po části věnované výuce spojek je v učebnicích řada cvičných otázek, které žákům pomohou pochopit používání českých spojek.

Z uživatelského hlediska by se tato učebnice češtiny pro cizince dala vylepšit a zkvalitnit tím, že v části věnované výuce spojek se doplní další vysvětlení, včetně konkrétního použití čárek a užití spojek.

V části o spojkách v Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2 učebnici češtiny pro cizince, autorky představují běžné české spojky, ale oproti předchozím dvěma řadám učebnic tato řada neobsahuje podrobné vysvětlení, jak české spojky používat, ale spíše vysvětlení a poučení o významu spojek, což vyžaduje další vysvětlení českých spojek učitelem při jejich procvičování a používání. Výhodou této řady učebnic je, že jsou k dispozici v angličtině, která je pro zahraniční studenty lépe srozumitelná.

7.3 Vedlejší věty v učebnicích češtiny pro cizince

7.3.1 Vedlejší věty v Czech it UP 3 Úroveň B1

Jediná část této učebnice, která je věnována vedlejším větám, je o podmínkových větách. Tato část se nachází v páté lekci učebnice, kde se také učí, jak používat podřadící spojku „kdyby“. Tato část následuje po učivu o „bych“; slova „bych“ a „kdybych“ jsou si podobná, pokud jde o jejich užití, a jejich zařazení do souvisejícího gramatického výkladu pomůže studentům lépe pochopit tuto část větné skladby.

Věta podmínková (věta vedlejší) nám říká, jaká je podmínka pro to, aby se mohl realizovat děj v jiné větě (ve větě hlavní). Tato podmínka může být reálná, nebo jen hypotetická.⁴¹

Vedlejší věta příslovečná podmínková vyjadřuje příslovečné určení podmínky věty řídící, jinými slovy nám říká, za jaké podmínky se stane situace popsána větou hlavní. Na větu se ptáme: Za jaké podmínky? Za jakých okolností? Podmínkovou vedlejší větu k větě řídící připojujeme za pomoci spojek jestliže, když, kdyby, jestli anebo, -li. Věta podmínková může být nahrazena větným členem.⁴²

V páté lekci autoři seznamují s použitím spojky „kdyby“ a také ukazují zahraničním studentům několik běžných spojek používaných v podmínkových větách. Například spojky: „jestliže“, „jestli“, „pokud“ a „když“. Za každou spojkou je uvedena odpovídající příkladová věta, která ukazuje, jak se spojka používá a kde je ve větě umístěna, a také vysvětluje použití čárek.

7.3.2 Vedlejší věty v Czech it UP 4 Úroveň B2

Oproti předchozí učebnici (Czech it UP 3 Úroveň B1) ze stejné řady se tato učebnice již věnuje složitějším jevům, neučí se zde pouze o větách vedlejších, ale

⁴¹ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 65.

⁴² <https://www.pravopisne.cz/2018/05/pravidla-vedlejsi-veta-podminkova/> [cit. 2024-04-01]

vysvětlují se i vztahy a struktura celé věty. Výuka vedlejších vět v této učebnici probíhá v gramatickém oddíle věnovaném tématu „vztahy ve větě“.

Autoři rozdělili výuku vedlejších vět na dvě části, a to v gramatickém oddíle učebnice v páté lekci a šesté lekci.

Pátá lekce se věnuje tématu „Relativa (pronomina vztažná) a věty vztažné“, v šesté lekci je probírán „Kondicionál a věty účelové a podmínkové“.

V páté lekci se popisuje použití relativ kdo, jaký, který, co a kdy.

Vedlejší věty vztažné

Vztažné vedlejší věty můžeme dále dělit dle toho, jaký typ substantiva či pronomina rozvíjí, a dle nejčastěji užívaných konjunktí. Vše uvádíme v tabulce spolu s příkladovými větami.⁴³

V učebnici se používá tabulka k rozdělení klauzulí do kategorií:

determinující substantivum——kvalifikující, okolnostní,
determinující substantivní pronominum——determinují ukazovací pronomina,
determinují ostatní pronomina.

Poté se v tabulce na příkladových větách studentům podrobně vysvětluje vztah mezi vedlejšími a hlavními větami a také se jim zprostředkovávají pojmy složená, vedlejší a hlavní věta. Souvětí stejně jako věta má jasně dané úkoly, mezi ty nejdůležitější patří sdělit nějakou informaci, vystihnout postoj mluvčího apod.

Souvětí je důležitým gramatickým prvkem češtiny. Pro souvětí je charakteristické spojení více vět, které mezi sebou tematicky souvisí. Věty v souvětí jsou od sebe odděleny čárkami a dají se dělit podle druhu.

Větu hlavní poznáme v souvětí poměrně snadno, protože je na ostatních větách nezávislá. Podle počtu hlavních vět se souvětí dělí na pořadné a souřadné. Souřadné souvětí má minimálně dvě věty hlavní, na druhé straně souvětí pořadné má větu hlavní pouze jednu.

V šesté lekci se výklad věnuje podmínkovým větám a účelovým větám. Na

⁴³ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 66.

podmínkové věty se upozorňuje v mnoha učebnicích a učilo se o nich i v předchozí učebnici (Czech it UP 3 Úrovně B1), ale v předchozí učebnici (Czech it UP 3 Úrovně B1) nebylo uvedeno tolik spojek jako v této učebnici a v této učebnici jsou podrobněji vysvětleny detaily podmínkových vět. Učebnice uvádí řadu spojek, které se uplatňují v podmínkových větách, a ke každé z nich je připravena příkladová věta, aby se ukázalo, jak se používají. Záměrně je ukázáno použití dvou problematických spojek, aby se studentům usnadnilo učení a porozumění.

Pozor! Konjunkce *jestli* a *jestliže* nejsou univerzálně zaměnitelné. Konjunkce *jestli* je sémanticky shodná s konjunkcí *zda* a vždy vyjadřuje určitou míru nejistoty. Konjunkce *jestliže* vyjadřuje podmínku a v tomto významu je s konjunkcí *jestli* zaměnitelná (*jestli* často chápeme jako zkrácené *jestliže*.)
Nevím, *jestli/zda* dnes půjdu do kina. *Jestliže/jestli* budeš mít čas, mohli bychom jít do kina.⁴⁴

Co se týče účelové věty, autoři používají stejnou výukovou metodu jako u věty podmínkové, tedy také kombinaci tabulek a příkladových vět.

7.3.3 Vedlejší věty v Communicative Czech (Elementary Czech)

V této učebnici nejsou typy vedlejších vět vysvětleny, pozornost se nevěnuje ani klasifikaci souvětí a vztahům mezi větami. Podřadná souvětí se ale vyskytují v textu a v cvičných úlohách. Podmínkové věty, které se v jiných učebnicích vyučují přednostně, v této knize také nejsou zmíněny.

7.3.4 Vedlejší věty v Communicative Czech (Intermediate Czech)

V této učebnici je učivo o vedlejších větách soustředěno do sedmé lekce, kde autorky rozdělují hlavní obsah o vedlejších větách do dvou částí: první část obsahuje cvičení na vedlejší věty uvedené spojkami a druhá část se zabývá použitím „aby“.

⁴⁴ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 80.

V části učebnice věnované spojkám autorky vysvětluje, jak se používají, a dále studentům vysvětluje spojky a věty prostřednictvím cvičných otázek v následujících lekcích. „Aby“ se často používá v účelových větách a v této cvičebnici autorky učí studenty přemýšlet o „aby“ také jako o spojce účelových vět. Stejně jako v některých jiných cvičebnicích i zde autorky při probírání účelových vět a „aby“ připravily tabulku, která studentům ukazuje, jak se „aby“ může měnit, když se jedná o různé osoby.

Do tabulky je doplněno několik sloves a také příkladové věty s „aby“. Autorky navíc ve větě používají slovo „protože“ místo slova „aby“, aby studentům vysvětlily účelovou větu. To je dobré pro zahraniční studenty, protože mnozí z nich neznají dobře českou gramatiku a slovní zásobu, ale „protože“ je pro ně srozumitelnější než „aby“, takže se ho mohou snáze naučit.

V sedmé lekci je také mnoho cvičení, díky kterým si studenti mohou zapamatovat, jak se používá „aby“ při dalším studiu a v komunikaci.

7.3.5 Vedlejší věty v Český krok za krokem 1

Stejně jako učebnice (Communicative Czech (Intermediate Czech)) se ani tato učebnice příliš nezabývá vedlejšími větami.

V devatenácté lekci autorka popisuje použití spojky „aby“ v účelové větě. Stejně jako v jiných začátečnických učebnicích se autorka této učebnice rozhodla použít tabulku, která ukazuje varianty spojky „aby“. Po této části prezentace autorka připravila řadu cvičení, např. na spojení dvou výrazů se slovem „aby“ do složené věty. Dalšími cvičeními autorka pomáhá studentům osvojit si věty vedlejší.

7.3.6 Vedlejší věty v Český krok za krokem 2

Oproti předchozí učebnici (Česky krok za krokem 1) ze stejné řady došlo v této učebnici ke změnám, které se týkají více učiva o vedlejších větách. Učivo o vedlejších

větech se vyskytuje celkem ve třech lekcích. Ty jsou uvedeny ve druhé lekci, deváté lekci a patnácté lekci.

Ve druhé lekci autorky poprvé seznamují s použitím slova „který“, včetně toho, co slovo „který“ vlastně ve vedlejší větě znamená, k lepšímu pochopení jsou užita zvýraznění různými barvami.

V deváté lekci autorky popisují použití a význam časových vět, včetně výrazů „když“ a „až“. Autorky používají úsečky a kresby ramen, aby studentům vysvětlily časový úsek reprezentovaný spojkou „když“ v časové větě. Po výuce spojky „až“ autorky také porovnávají obě spojky navzájem, aby je studenti mohli lépe rozlišovat a používat ve vedlejších větách.

Časové věty s když

Když + minulý čas nebo přítomný čas. Porovnejte:

Když jsem uklidil, poslechl jsem si cédéčko.

Když jsem uklidil, poslouchal jsem cédéčko.

Když jsem uklízel, poslouchal jsem cédéčko.

Když jsem uklízel, zazvonil telefon.

POZOR: Když + budoucí čas = podmínková věta. Například: Když budu mít čas (= jestli budu mít čas), budu uklízet/uklidím.⁴⁵

Časové věty s až

Až + budoucí čas. Porovnejte:

Až uklidím, budu poslouchat cédéčko.

Až budu uklízet, budu poslouchat cédéčko.

Až uklidím, poslechnu si cédéčko.

Až budu uklízet, určitě zazvoní telefon.

⁴⁵ HOLÁ, Lída, Česky krok za krokem 2, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2018, s. 91.

POZOR: Až můžeme používat jenom s budoucím časem!⁴⁶

V patnácté lekci v gramatické části autorky studentům vysvětlují použití podmínkových a účelových vět, tedy „kdyby“ a „aby“. Ve srovnání s předchozí učebnicí (Česky krok za krokem 1) autorky tento bod vysvětlují a učí podrobněji.

Tyto věty odpovídají na otázku Co?

Například: „Přála bych si, aby každé dítě dostalo šanci,“ říká Petra Němcová. Kdyby Petře Němcové tehdy někdo řekl, aby pózovala jako modelka, myslela by si, že se asi zbláznil.

Všimněte si, že tyto věty vyjadřují radu, doporučení, žádost, přání nebo varování. Používáme je po slovesech s akuzativem (např. chtít*, potřebovat, prosit/poprosit, žádat, požádat, varovat, upozorňovat/upozornit) a s dativem (např. doporučovat/ doporučit, přát*/popřát*, připomínat/připomenout*, radit/poradit, říkat/říct*, zakazovat/zakázat*).

Aby dále používáme v těchto výrazech: Je nutné, aby... Je třeba/potřeba, aby... Je vhodné, aby... Je možné, aby...⁴⁷

7.3.7 Posouzení výuky vedlejších vět ve výše uvedených učebnicích

V části o vedlejších větách v Czech it UP 3 Úroveň B1 a Czech it UP 4 Úroveň B2 učebnice češtiny pro cizince, autoři mají ve výukové části učebnice o vedlejších větách podrobný popis větných vztahů, ale se stejnými nedostatky jako v předchozí výuce syntaxe, pro zahraniční studenty by bylo lepší mít ve výukové části anglické vysvětlivky. Přestože oddíl o vedlejších větách není rozsáhlou částí učebnice, autoři tento oddíl podrobně kategorizovali a zařadili související cvičení.

V učebnici Communicative Czech (Elementary Czech) není výuka vedlejší věty, proto zde budeme analyzovat a hodnotit pouze učebnici Communicative Czech (Intermediate Czech). Tato učebnice češtiny pro cizince neobsahuje dostatečné poučení o vedlejších větách a nepodává podrobný popis jejich použití, z uživatelského hlediska

⁴⁶ HOLÁ, Lída, Česky krok za krokem 2, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2018, s. 92.

⁴⁷ HOLÁ, Lída, Česky krok za krokem 2, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2018, s. 151.

zahraniční studenti, kteří nemají určitý základ v češtině, této části učiva příliš nerozumějí.

V části o vedlejších větách v Český krok za krokem 1 a Český krok za krokem 2 učebnici češtiny pro cizince, autorky nepřipravily mnoho výkladu o vedlejších větách, ale pasáže jsou vhodné pro úroveň češtiny studentů, kteří tyto dvě učebnice češtiny pro cizince používají. Z uživatelského hlediska se domníváme, že tyto učebnice jsou pro studenty díky anglickým vysvětlivkám velmi srozumitelné a bylo by lepší, kdyby v nich byla podrobněji představena funkce vedlejších vět a způsob jejich užití.

7.4 Slovosledy v učebnicích češtiny pro cizince

7.4.1 Slovosled v Czech it UP 3 Úroveň B1

V této učebnici se neučí o pořádku slov v češtině. V dalším díle téže řady učebnic je však oddíl o pořádku slov, který doplňuje syntaktické učivo v této učebnici.

7.4.2 Slovosled v Czech it UP 4 Úroveň B2

Učebnice se zmiňuje o českém slovosledu a pro usnadnění výuky jsou použity tabulky, ale ve výukové části se kniha nezabývá podrobným výkladem, ale spíše některými výrazy českého slovosledu, které se používají v běžném životě. Například dívám se na televizi. „Se“ je ve větě zafixováno na druhé pozici.

Klitikon	Příklady
Krátké tvary pronomin v gen, dat, a akuz. + reflexivní pronomina.	mi, ti, mu, mě, tě, ho + se, si
Pomocné tvary verba být v préteritu a kondicionálu,	jsem, jsme, jsi, jste, bych, bys, by, bychom, byste
Ostatní krátká pronomina, která mohou stát i v poloze přízvučné.	nás, vás, nám, vám, Jich, jim, mně, je
Monosylabická adverbia, partikule a jiná slabě přízvučná slova, která mohou stát i v přízvučné poloze.	však, už, prý, tam, tu, tak, nic, sem...
které je připojeno k verbu spojovníkem	-li ⁴⁸

V tabulce v knize je uvedeno postavení osobních pronomin, přivlastňovacích zájmen a některých specifických spojek ve větách. V češtině je také třeba dbát na

⁴⁸ HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal, DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana, SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021, s. 94.

slovosled, když je sloveso v minulém čase, např. včera jsem byl doma. V této větě by slovo „jsem“ bylo na druhém místě ve větě.

Knihy propojují výuku českého slovosledu s výukou spojek, aby žáci pochopili slovosled a zároveň se seznámili s pořádkem slov některých spojek.

7.4.3 Slovosled v Communicative Czech (Elementary Czech)

V této učebnici se neučí o pořádku slov v češtině. Žádná ze dvou (Communicative Czech (Elementary Czech) a Communicative Czech (Intermediate Czech)) analyzovaných učebnic této řady se nevěnuje výuce českého slovosledu.

7.4.4 Slovosled v Communicative Czech (Intermediate Czech)

V této učebnici se neučí o pořádku slov v češtině. Ani v této knize se slovosledu nevěnuje samostatná pozornost.

7.4.5 Slovosled v Český krok za krokem 1

Dvě učebnice této řady se rovněž nezabývají výukou českého pořádku slov; jsou určeny pro zahraniční studenty s úrovní češtiny A1 až A2, pro které je výuka českého pořádku slov obtížněji pochopitelná než ostatní syntaktické znalosti.

7.4.6 Slovosled v Český krok za krokem 2

Ani druhá učebnice této řady se nezabývá výukou českého slovosledu. Je určena pro zahraniční studenty s nižší úrovní češtiny a tato problematika není samostatně probírána.

7.4.7 Posouzení výuky slovosledu ve výše uvedených učebnicích

Vzhledem k tomu, že v žádné z dalších pěti učebnic češtiny pro cizince (Czech it UP 3 Úroveň B1, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2) není oddíl věnovaný výuce pořádku slov, budeme zde hodnotit pouze tuto učebnici Czech it UP 4 Úroveň B2.

Stejně jako ostatní části syntaktického učiva ani učivo o českém slovosledu není vysvětleno v angličtině, ale pro úroveň češtiny zahraničních studentů, kteří mají k této učebnici přístup, není obtížné body tohoto oddílu pochopit.

V obsahu výuky o českém pořádku slov je však v knize jen stručná zmínka o českém slovosledu, a navíc je zařazena společně s částí výuky o spojkách, takže obsah této části není dostatečný.

Pro zahraniční studenty by bylo snazší pochopit a osvojit si tuto část učebnice, kdyby do ní byla zařazena podrobnější část o českém slovosledu.

Závěr

V této diplomové práci jsme analyzovali a zhodnotili (z uživatelského hlediska) syntaktickou výukovou část šesti učebnic českého jazyka převážně pro cizince (Czech it UP 3 Úroveň B1, Czech it UP 4 Úroveň B2, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2). V teoretické části práce začínáme výkladem o tom, jak se v češtině používají a kategorizují spojky, předložky a vedlejších věty. Patří mezi ně mimo jiné věty vyjadřující časové a prostorové okolnosti, příčinu a následek a způsob spojování vět. Okrajově jsme představili také problematiku českého slovosledu.

V průběhu analýzy bylo šest učebnic (Czech it UP 3 Úroveň B1, Czech it UP 4 Úroveň B2, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2) posouzeno z uživatelského hlediska, a to z hlediska způsobu, jakým zahraniční studenti s různou úrovní češtiny učebnice používají, a jejich schopnosti porozumět těm částem učebnice, které vyučují syntax.

Dále jsme analyzovali a zhodnotili snadnost používání jazyka v různých učebnicích češtiny pro cizince za účelem výuky a porozumění, zhodnotili jsme je a navrhli doporučení z uživatelského hlediska s přihlédnutím k silným a slabým stránkám jednotlivých učebnic a také k době jejich vydání.

Při analýze učebnic češtiny pro cizince jsme zjistili, že učebnice s vícejazyčnou výukou jsou pro zahraniční studenty vhodnější pro pochopení české syntaxe. Zároveň je pro uživatele učebnic pro cizince (učitele i studenti příznivější způsob výuky v kombinaci s cvičeními a obrázky, aby látku plně využili a pochopili její obsah a poznatky. Učebnice, které poskytují výuku krok za krokem podle úrovně češtiny vyučovaného cizince, pomohou studentům lépe se naučit jazyk.

Závěrem se domníváme, že učebnice z řady Czech it UP jsou pro cizince pro zahraniční studenty nejvhodnější.

Anotace

Jméno autora: Yueer ZHANG

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název bakalářské práce: Větná skladba v učebnicích češtiny pro zahraniční bohemisty

Vedoucí práce: Mgr. Jindřiška Svobodová, Ph.D.

Počet znaků: 97465

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 20

Klíčová slova: čeština jako cizí jazyk, syntax, vyučování češtiny, předložky, spojky, vedlejší věty.

Charakteristika diplomové práce:

Tato diplomová práce analyzuje a hodnotí ty části učebnic češtiny pro cizince, které se zabývají výukou syntaxe: Czech it UP 3 Úroveň B1, Czech it UP 4 Úroveň B2, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2. Učebnice češtiny pro cizince jsou analyzovány a hodnoceny z pohledu uživatelů učebnic, v diplomové práci je popsáno užití a klasifikace českých předložek, spojek a vedlejších vět a úvod do slovosledu českého jazyka.

Anotace v angličtině:

This bachelor's thesis analyses and evaluates the part of the Czech textbook for foreigners that deals with the teaching of syntax: Czech it UP 3 Úroveň B1, Czech it UP 4 Úroveň B2, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Česky krok za krokem 1 a Česky krok za krokem 2. The Czech textbooks for foreigners are analysed and evaluated from the point of view of the

textbook users, the use and classification of Czech prepositions, conjunctions and subordinate clauses and the introduction to the Czech language order are described in the thesis.

Resumé

This bachelor's thesis analyzes the sections on syntactic teaching in Czech language in six foreign oriented Czech language textbooks, which are: Czech it UP 3 Úroveň B1, Czech it UP 4 Úroveň B2, Communicative Czech (Elementary Czech), Communicative Czech (Intermediate Czech), Český krok za krokem 1 a Český krok za krokem 2.

In the bachelor's thesis, the theoretical section is divided into four chapters, with the first three chapters discussing the usage and classification of Czech interlanguage conjunctions and clauses. The fourth chapter of the theoretical chapter is an introduction to Czech word order. In the practical part of the paper, the teaching section on Czech syntax in these six Czech language textbooks for foreigners was analyzed and evaluated from the perspective of users.

The focus of the analysis is whether the teaching of Czech prepositions, conjunctions, and clauses in these foreign oriented Czech language textbooks is suitable for foreign students to learn and understand, as well as the advantages and disadvantages of the teaching section in the textbooks.

Finally, we found that from the perspective of learning Czech for foreign students, the teaching of Czech syntax in textbook “ Czech it UP ” is most suitable for foreign students.

As the latest series of textbooks among these six, it has many advantages that can help foreign students with a certain level of proficiency in Czech language to learn Czech more deeply and systematically.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

Bacon Meditationes Sacrae (1597)

ČECHOVÁ, Marie, DOKULIL Miloš, HLAVSA Zdeněk, HRBÁČEK Josef a HRUŠKOVÁ Zdeňka. Čeština – řeč a jazyk. SPN – pedagogické nakladatelství, a. s. 3., rozšířené a upraven. Praha, 2011.

HRADILOVÁ Darina, KOPEČKOVÁ Michaela a SVOBODOVÁ Jindřiška. Didaktika češtiny, Univerzita Palackého v Olomouci, 2023 (v tisku).

CHOMSKY, Noam. Syntactic Structures. Walter de Gruyter. New York. 2002.

KARLÍK Petr, PLESKALOVÁ Jana a NEKULA Marek. Encyklopedický slovník češtiny, Praha, 10 s. Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

吕叔湘, 丁声树, 《现代汉语词典》已修订至《现代汉语词典 (第 7 版)》2021 年 11 月

NOVOTNÁ, Alena. Výuka syntaxe českého jazyka na měšťanských školách v letech 1918-1939. 2012 [cit. 2023-10-05]. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost. Vedoucí práce Martina Šmejkalová.

PRAVDOVÁ Markéta, SVOBODOVÁ Ivana. Akademická příručka českého jazyka, 2, rozšířené vydání. 2019

ROUBALOVÁ Eva, Učíme se česky, Karolinum, 2. vydání, Praha, 2005.

https://baike.baidu.com/item/%E6%8D%B7%E5%85%8B%E8%AF%AD/676028?fr=ge_ala#3-1 [cit. 2024-03-11]

<https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=156> [cit. 2024-03-10]

<https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=580> [cit. 2024-04-23]

<https://www.pravopisne.cz/2012/02/pravidla-slovosled-v-ceske-vete/> [cit. 2024-04-05]

<https://www.pravopisne.cz/2012/02/pravidla-spojky/> [cit. 2024-03-05]

<https://www.pravopisne.cz/2018/04/pravidla-vedlejsi-veta-podmetna/> [cit. 2024-03-06]

<https://www.pravopisne.cz/2018/05/pravidla-vedlejsi-veta-podminkova/> [cit. 2024-04-01]

Seznam literatury použité pro analýzu

HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal,
DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana,
SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B1, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021.

HRADILOVÁ Darina, BEDNAŘÍKOVÁ Božena, ČERMÁK Michal,
DOSOUDILOVÁ Markéta, KOPEČKOVÁ Michaela, MÁŠOVÁ Jana,
SVOBODOVÁ Jindřiška, Czech it UP B2, Univerzita Palackého v Olomouci, 2021.

REŠKOVÁ Ivana a PINTAROVÁ Magdalena. Communicative Czech (Elementary Czech). 2. dotisk 2. vydání. PhDr. Ivana Rešková. 196 pp. 2006.

REŠKOVÁ Ivana a PINTAROVÁ Magdalena. Communicative Czech (Intermediate Czech). 2. upravené vydání. Neuveden, 262 pp. 2005.

HOLÁ, Lída, Český krok za krokem 1, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2016.

HOLÁ, Lída, Český krok za krokem 2, Vydal Filip Tomáš-Akropolis, 2018.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Klasifikace českých předložek.....	10
Tabulka 2: Klasifikace českých spojek 1.....	14
Tabulka 3: Klasifikace českých spojek 2.....	15
Tabulka 4: Klasifikace českých vedlejších vět 1.....	18
Tabulka 5: Klasifikace českých vedlejších vět 2.....	19